

RETURADRESSE
Det praktisk-teologiske seminar
Postboks 1075 Blindern
0316 Oslo

NYTT NORSK KIRKE BLAD

KJØR DEBATT!

Dette er en oppfordring til alle om å delta i NNKs debattforum slik at det mangfoldige spekteret av tro og meninger blir synliggjort. Alle innlegg vil bli redaksjonelt behandlet før en evt. publisering. De to neste deadlines er 15. februar og 15. mars 2013. Max lengde: 8000 anslag. Send til: nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

KRISTI ÅPENBARINGSDAG - FASTELAVNSSØNDAG

1

2013

HEFTE ETT ÅRGANG FØRTIEN

LEDER:
Teologi før struktur 3
Sivert Angel

MAGASINET:
Det gamle testamente i kirkens forkynnelse 5
Kristin Joachimsen
Skal ein forkynna over tekstar frå GT?..... 10
Magnar Kartveit
Biblia Pauperum 13
Martin R. Hauge
Salmenes bok..... 19
Hans Fredrik Dahl
Å hate skikkelig..... 25
Helga Samset

GUDESTJENESTEFORBEREDELSE:
Askeonsdag - onsdag 13. februar 30
Kenneth Hansen
1. søndag i fastetiden - søndag 17. februar 33
Christofer Solbakken
2. søndag i fastetiden - søndag 24. februar 37
Hans Jørgen Svartvasmo
3. søndag i fastetiden - søndag 3. mars 40
Anne Hege Grung
4. søndag i fastetiden - søndag 10. mars 43
Gyrid Gynnes
Maria budskapsdag - søndag 14. mars utgått

Palmesøndag - søndag 24. mars 47
Anne Hege Grung

BOKANMELDELSE
To homiletiske bidrag om forkynnelse..... 50
Sivert Angel
God bønnebok for like lesere 53
Jan Christian Kielland

Luthers teser #1 55
Anne Hege Grung

ABONNEMENT
Prisendring f.o.m. 01.01. 2011:
Ordinært: kr 250 (student og
honnør kr 125) og løper til det
sies opp skriftlig. Spørsmål kan
sendes på epost til [nytt-norsk-
kirkeblad@teologi.uio.no](mailto:nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no)

ANNONSERING
Annonser som ønskes rykket
inn i bladet sendes som ferdige
pdf- eller jpg-dokumenter til [nytt-
norsk-kirkeblad@teologi.uio.no](mailto:nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no).
Annonsepriser:
1/4 side: kr 600
1/2 side: kr 1000
1/1 side: kr 1700

Nytt norsk kirkeblad er et folkekirkelig fagblad som kommer ut med normalt åtte hefter i året. Bladet henvender seg til prester, andre kirkelige ansatte og lekfolk med interesse for kirke- og gudstjenesteliv.

Nytt norsk kirkeblad viderefører tidsskriftet *Teologi for menigheten* og inneholder:

- Tekster med impulser til kreativ omgang med kirkeårets tekster og bevisst gudstjenestearbeid
- Magasindel/temanr: artikler med aktuelt kirkestoff
- Debatter og omtaler
- Bokanmeldelser

INFORMASJON TIL SKRIBENTER

Redaksjonen mottar gjerne aktuelle tekster til publisering i bladet, i tillegg til de tekstene vi ber om redaksjonelt. Her er noe nyttig informasjon for alle som forbereder tekster til bladet:

LENGDE: ARTIKLER: 9000-16000 anslag (=tegn med mellomrom)
TEKSTGJENNOMGANG: 6000-9000 anslag
DEBATTINNLEGG: max. 8000 anslag

MANUS: Nytt Norsk Kirkeblad er ikke et vitenskapelig tidsskrift, derfor ber vi om å unngå bruk av noter; kildehenvisninger og kommentarer bes inkludert i teksten; ikke mer enn to overskriftsnivåer i teksten. Vi trykker skribentenes epost-adresse og stilling/titel, og ber derfor om at dette inkluderes nederst i teksten.

REDIGERING: Redaksjonen foretar språkvask og korrektur av alle bidrag. Ved behov for større endringer i innsendte manus vil skribenten få beskjed og vi ønsker da en dialog og samarbeid om videre tekstbearbeiding.

LEVERING: Vi ber om at manus leveres elektronisk til redaksjonens epost-adresse eller direkte til redaksjonssekretær: thomas.ekebergandersen@gmail.com

NESTE TO DEADLINES: 15. februar og 15. mars 2013

Nytt norsk kirkeblad blir utgitt av Det praktisk-teologiske seminar

Redaksjon

Steinar Ims, Kjersti Østland Midttun, Jan Christian Kielland, Beate Fagerli og Eivind Berthelsen
Redaksjonssekretær
Thomas Ekeberg-Andersen
Ansvarlig redaktør Sivert Angel

Redaksjonens adresse

NNK, Det praktisk-teologiske seminar
PB 1075 Blindern
0316 Oslo

Epost-adresse

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

Internett

www.tf.uio.no/praktikum/nnk/

Grafisk design og sats Ekeberg-Andersen
Omslag Andreas Hilmo Grandy-Teig
Trykk Bedriftstrykkeriet AS

Satt med Minion Pro 10,6 / 13,5 pkt
Trykt på 170 / 100 gr CyclusPrint
100% resirkulert papir

TEOLOGI FØR STRUKTUR

På semesteravslutningen i desember, holdt rektor Geir Hellemo sin siste hilsmningstale til uteksaminerte kandidater fra TF og PTS. Budskapet rettet seg til de nyutdannede, men også til teologer som hadde fullført utdannelsen for lengre siden. For at den skal nå flere enn de som var samlet til semesteravslutning på TF i desember, trykker vi talen som dette nummers lederartikkel.

«Kjære studenter, kjære kollegaer, kjære alle sammen, men først og sist: Kjære kandidater og vordende prester.

Min lille hilsmningstale til dere i dag vil jeg kalle en politisk tale som i høyeste grad vedkommer dere og deres framtid som prester i Den norske kirke. Jeg skal starte med å vise til en leder fra Aftenposten forrige uke som kommenterte den siste bispeutnevnelsen. Her het det at utnevnelsen av en konservativ teolog som ny biskop er underordnet det viktige faktum at nå velger kirken for første gang sin egen leder. Dere aner kanskje at dette er jeg dypt uenig i. Jeg kommer aldri til å synes at teologisk profil er underordnet de strukturene vi velger å holde oss med. Snarere vil jeg tenke at strukturenes viktigste oppgave er å bidra til at kirken blir en så god kirke som mulig. Dette har, slik jeg ser det, veldig mye med faglighet, teologisk faglighet, å gjøre.

Teologi er et stort fag, et krevende fag, og et fag som – og dette mener jeg virkelig – verken kirke eller samfunn kan klare seg foruten. Det er viktig at dere som nå forlater oss, har lært dere dette faget, og har fått denne fagligheten under huden. Den er uendelig mangfoldig, og vi kommer alle til kort i forhold til den, men det forhindrer ikke at vi også, i små øyeblikk i alle fall, kan glede oss over de altomfattende perspektivene som vårt fag påberoper seg. Vi mener vi har noe på hjerte som er sant om menneskene – intet mindre er det det dreier seg om.

Når dere nå skal bli prester, er det deres oppgave å bringe denne sannheten ut i samfunnet vårt. Dere skal bidra til at kirken tenker om seg selv og sin virksomhet på en evangelisk måte. Og det evangeliske er ikke hva som helst som høres kristelig ut, og som til forveksling likner på slikt vi har hørt tusen ganger før. Det sanne evangelium er aldri noe vi besitter. Det skal alltid, det må alltid tre fram som noe godt som kommer til oss. Hvis det ikke er godt, og det ikke kommer til oss, ja, så er det ikke noe evangelium. Det må kjempes fram på ny og på ny, hele tiden, rett

og slett fordi det som sto fram som meningsbærende i går, ikke nødvendigvis er det i dag. Sannheten må hver gang vi møter den, se ny ut, for oss.

Våre biskoper har til oppgave å fastholde dette glade budskapet innenfor det kirkelige lederskap. Og kirkelig lederskap består ikke i å opprettholde overleverte posisjoner, men har som oppgave å arbeide ustoppelig, energisk og målrettet for å gi evangeliet best mulig rom. Dette rommet må være stort og åpent for at evangeliet skal kunne tas imot som noe overraskende og uventet. Her har biskopene et særskilt ansvar, rett og slett fordi det er deres overordnede oppgave å se til at det nyskapende ordet får lyde i vår kirke. Det er en velforankret forståelse av gudsordet som skal legge de avgjørende premissene for de kirkelige strukturene.

Alt dette holder vi oss med i vår kirke. Vi har velkvalifiserte utdanningsinstitusjoner, vi har prester som har en omfattende teologisk skoleing, og så har vi biskoper. Men det er ingen selvfølge at noen av disse vil ha vesentlig innflytelse innenfor et nytt kirkestyre. Derfor tenker jeg at en av deres fremste oppgaver som prester er å sørge for at den reflekterte teologiske tale vil fortsette å prege vår kirke i tida framover – for evangeliets skyld. Lykke til med prestatjenesten.»

Ett av Nytt norsk kirkeblads viktigste oppgaver er å nære den teologiske tenkning hos de som står i kirkelig tjeneste. Vi håper dette nummers mange grundige artikler om Det gamle testamentets betydning for forkynnelsen kan være et godt bidrag i så måte. God lesning!

Sivert Angel

DET GAMLE TESTAMENTE I KIRKENS FORKYNNELSE

«Se, jeg gjør noe nytt. Nå spirer det fram. Merker dere det ikke?» (Jes. 43:19)¹

Kristin Joachimsen
Førsteamanuensis, Universitetet i Tromsø
kristin.joachimsen@uit.no

Det er mye fornyelse på gang i Den norske kirke. Nye liturgier, nye salmer, nye tekstrekker, ny bibeloversettelse og ny kirkeordning. Diakoniplan, kirkemusikalsk plan, kulturstrategi og trosopp-læringsreform. Mer demokrati og mer åpenhet. Dette innspillet skal dreie seg om Det gamle testamente i Den norske kirkes fornyelse. Folkekirkens gudstjenestereform innebærer økt bruk av gammeltestamentlige tekster. I de nye tekstrekkene for kirkeåret har både fortellinger og poetiske tekster fra Det gamle testamente fått større plass. Mellom første og andre tekstlesning kan man velge at et kor eller menigheten synger en bibelsk salme eller en salme fra salmebøkene. De fleste av de poetiske tekstene er fra Salmenes bok, inkludert noen klagesalmer. Ved familiegudstje-

nester og liknende kan man i stedet for de tre lesetekstene lese en fortelling. Utvalget av fortellinger er begrunnet i at de til sammen skal dekke hele bibelhistorien. Dessuten er tekstrekkene utvidet fra to til tre og det er flere gammeltestamentlige prekentelekter. Alt dette fører til at en større bredde av bibelske tekster slipper frem i gudstjenesten. Tekstboken utgjør nå ca 1/6 av hele Bibelen. I en behandling av Det gamle testamente sin plass i kirkens forkynnelse, vil jeg se på hvordan GT-tekster på ulike måter er i samspill med de andre delene i gudstjenestefeiringen.

Gudstjenesten er et «utbredt og gjentatt ritual» (Øierud 2011); et ritual hvor mange ord og handlinger gjentas i et fellesskap. Gudstjenesten har et forløp, med elementer som velkomsthilsen, orgelmusikk, salmer, nådehilsen, dåp, bønner, bekjennelser, lovsang, tekstlesninger, preken, ofring, nattverdsmåltid, velsignelse og utgangsprosesjon.

Gudstjenesten rommer også en rekke bevegelser: deltakerne sitter, står, går og kneler. Kirkerommet er fylt med gjenstander, utsmykninger og tekstiler. Flerstemmigheten i gudstjenestefejringen uttrykker forskjellige ting med ulike språk; stemmer som kan bekrefte, motsi eller oppheve hverandre og hvor gudstjenesten som helhet kan si noe annet enn de enkelte uttrykkene isolert sett formidler (Øierud 2011); den er et komplekst samspill av fornuft, fantasi og følelser.

Noen av gudstjenestereformens idealer får særlige konsekvenser for bruken av gammeltestamentlige tekster. I dette reformarbeidet har man ønsket å balansere mellom tradisjon og fornyelse. Jeg vil relatere dette til arbeidet med ny bibeloversettelse. Overskriften for Det norske bibelselskaps revisjonsarbeid, som munnet ut Bibel 2011, var: «Nærmere kilde-tekstene, nærmere de bibelske bildene, i et nytt og levende språk.» Det dreide seg om et ønske om å forvalte de bibelske bildene og samtidig fornye bibelspråket. Dette rommer blant annet en spenning mellom å bevare «hjertespråket» og å overraske, hvor leseren beholder kontakten med noe kjent og samtidig utfordres av noe nytt i møtet mellom fortid, nåtid og fremtid. Mange er kjent med og identifiserer seg med det etablerte bibelspråket, noen ganger kanskje nettopp fordi dette språket skiller seg fra annen norsk språkbruk. Mottakelsen av Bibel 2011 har vært overveldende og førte til et økt fokus på og bevissthet om de bi-

belske tekstenes litterære kvaliteter og kulturelle betydning.

Den økte bruken av gammeltestamentlige tekster i gudstjenesten er begrunnet i et ønske om å gi et representativt utvalg, hvor både flere bøker og flere litterære sjangere er tatt med. I tråd med gudstjenestereformens ideal om å fremme kjønnsinkluderende språk, har det også kommet inn flere tekster som omtaler Gud på ulike måter, det vil si ikke bare som konge og herre. Flere tekster enn tidligere synliggjør kvinner. Nedenfor vil jeg kommentere et tredje moment, nemlig ønsket om lokal forankring; stedegenhet.

TEKSTREKKENE: «HERRENS ORD»

Temaene i tekstrekkene følger utviklingen i kirkeåret. I utvalget av bibelske tekster har man ønsket å balansere mellom å ivareta tradisjoner i kirkens arv og samtidig å fornye ved å trekke inn flere tekster. Ved at de nye tekstrekkene er blitt utvidet til tre, kommer en større del av det bibelske materiale til uttrykk i gudstjenesten. Flere gammeltestamentlige bøker enn tidligere blir nå representert. Det gjelder Rut, Nehemja, Ester og Høysangen.

Til tross for at arbeidet med ny liturgi har vært styrt av en interesse for inkluderende språk, innledes de to første lesningene av de bibelske tekstene med utsagnet: «La oss høre Herrens ord» og avslutter med «Slik lyder Herrens ord», hvoretter menigheten kan svare «Gud være lovet». Hvilket bibelsyn ligger bak

en slik betegnelse- er hvert ord autoritativt? Og hva legges i metaforen Herre for Gud? En slik metaforbruk har vært gjenstand for både feministisk og postkolonial kritikk. I vår sammenheng kan det også fremheves at det ikke presiseres at det som leses er fra Det gamle eller Det nye testamente; i begge tekstlesningene er det «Herrens ord» som formidles. I liturgiforslaget fra 2008 ble ikke tekstlesning presentert som «Herrens ord». Forslaget hadde følgende formuleringer: «Den første lesningen er fra Det gamle testamentet. Slik står det skrevet hos/i ...» og avsluttes med «Slik lyder første lesning» og «Den andre lesningen er fra Det nye testamentet. Slik står det skrevet hos/i ...» og avsluttes med «Slik lyder andre lesning.» Dette forslaget åpnet både for flere og andre syn på bibeltekstene.

Evangelietekstens rolle i gudstjeneste-feiringen understrekes sterkere enn før ved at menigheten sitter under de to første tekstlesningene, mens den reiser seg og kan synge et halleluja-vers før og etter evangelielesningen. Denne lesningen innledes med «Det står skrevet i evangeliet etter...» og avsluttes med «Slik lyder det hellige evangelium.» Den gammeltestamentlige teksten skal belyse og utfylle de nytestamentlige tekstene. Den er ikke ment som et belegg for evangelieteksten, men de ulike lesetekstene skal stå i en fruktbar dialog med hverandre. Det har vært et ønske om å bevare den gammeltestamentlige teksten sin egenart, for slik å berike gudstjenesten med et større mangfold av livsvisdom.

PREKENTEKSTEN

I inneværende kirkeår (2011-12), hvor det er tekstrekke II som benyttes, skal det utelukkende prekes over evangelieteksten. For kommende kirkeår (2012-13/tekstrekke III) er prekenteksten som oftest evangelieteksten, med sju unntak. Tre av disse er fra Det gamle testamente, og skal prekes over på henholdsvis 4., 11. og 15. søndag i treenighetstiden: Salme 22:8-12, 1 Mos 21:9-13 og Rut 1,7-11.16-19. Salme 22 er en individuell klagesalme, med tillitsmotiv: om å være i Guds nærhet fra mors liv (vv. 10-11), selv om alt taler imot dette nå, da den som ber, hånes av omgivelsene for å være forlatt av Gud (vv. 8-9;12). Den bedende klynger seg til at Gud - hans jordmor - er den Gud som Israel lovsynger og som hjalp fedrene når de ba om hjelp (vv. 4-6). 1. Mos 21:9-13 inngår i Abrahamfortellingen (11:27-25:18). Abraham og Sara har fått sønnen Isak (21:1-6), og Sara forlanger at Ismael, sønnen til Abraham og den egyptiske kvinnen Hagar, skal drives ut, for at Abrahams slekt skal gå gjennom Isak (vv. 9-13). Rut 1,7-11.16-19 handler om den israelittiske kvinnen Noomi, som drar fra Moab og tilbake til Betlehem i Juda og som blir fulgt av den moabittiske svigerdatteren Rut. I disse tekstene utfordres predikanten når det gjelder gammeltestamentlig hermeneutikk.

Det gamle testamente er Skriften i Det nye testamente. Vi kan selvsagt ikke forstå Det nye testamente uten å kjenne Det gamle; det første testamen-

tet er drivkraften i det andre. Det nye testamente kan ikke leses uten kilde og kontekst. Kanskje kan man si at GT er «hjertespråket» i NT. I dette forholdet handler det om en kontinuitet med det kjente, pluss at noe nytt kommer til.

Jeg ble spurt om å komme med et innspill om Det gamle testamente sin rolle i kirkens forkynnelse, fordi det synes å råde en viss usikkerhet om dette. Usikkerheten kan skyldes de mange problematiske bibeltekstene og spørsmålet om hva man for eksempel gjør med de patriarkalske og voldelige gudsbildene. Men dette er ikke noe særegent for Det gamle testamente; i så måte burde også Det nye testamente by på en viss uro. For det er ikke slik at «den gammeltestamentlige guden» representerer vreden og «den nytestamentlige guden» kjærligheten; det er den samme guddommen, som er kjærlig, tolerant, overbærende og som dømmer i begge testamentene. Gud kom med loven, kalte profetene og forkynte rettferdiggjørelse ved tro. Begge testamentene kjennetegnes av flerstemmighet. Vi finner Det gamle testamente i Det nye testamente, en spenning mellom de to testamentene og også innad i hvert av dem. I disse fornyelsestider kan det passe å minne om hvilken rik fortolkningstradisjon vi står i: «Tro ikke at jeg er kommet for å oppheve loven eller profetene! Jeg er ikke kommet for å oppheve, men for å oppfylle» (Matt. 5:17).

Å lese «Skriften alene» er selvsagt en hermeneutisk umulighet. Fortolkning foregår aldri i et vakuum, men inngår i

et omfattende samspill. Jeg har allerede pekt på hvordan bibellesningene inngår i et samspill med de andre elementene i gudstjenestefeiringen og utviklingen i kirkeåret. Vi kan legge til bekjennelseskraftene, forordninger, lesefelleskap osv. som bidrar til å definere bibeltekstens betydning, inkludert deres kanoniske status (Stordalen 2012).

DEN ANDRE

Bibelen har en antikk og orientalsk bakgrunn som gjør at den i høyeste grad kan kalles for «den andre» eller «den fremmede». Både de gammeltestamentlige og de nytestamentlige tekstene er fra andre tider, steder og kulturer, noe både Abraham, Ismael, Rut og Jesus minner oss om. I et forsøk på å gjøre de gamle tekstene forståelige i vår tid, kan et fokus på tekstens budskap gå på bekostning av tekstens mangetydighet. Men når bibeltekstens litterære bilder og virkemidler kommer tydeligere frem, bevares mangetydigheten og annerledesheten blir klarere. I stedet for at tekstene temmes, kan det gudstjenestefeirende fellesskapet utfordres av tekstens fremmedhet.

Bibelen trenger kilder utenfra for å fortolkes og å tale inn i vår tid, men Bibelen er også en kilde utenfra, som med sin fremmedhet og annerledeshet kan utfordre kirken i et flerkulturelt Norge. Jesu Kristi Far er Abraham, Isak og Jakobs Gud. En kristen kanon står også i dialogisk samspill med en jødisk kanon- Tanakh, Mishna og Talmud og en muslimsk kanon- Koranen.

BIBELN SOM FREMMED OG SOM KJENT

Nok et ideal for gudstjenestereformen er at gudstjenestefeiringen skal ha et lokalt preg. Bibelen, som er blitt tolket inn i sin tid, igjen og igjen, er både fremmed og samtidig gjort til «vår egen». Det lokale strekker seg langt. Det stedegne handler ikke bare om at bygdas skolekorps skal delta i gudstjenesten. I tillegg til at bibeltekstene er i samspill med resten av gudstjenesten og utviklingen i kirkeåret, er de også i dialog med arven fra synagogegudstjenesten, med kirkenes historie, et verdensvidt fellesskap og andre religioner- her og nå. Det stedegne i både bibeltekstene og gudstjenestefeiringen er glokalt.

Alle fornyelsene som er på gang i Den norske kirke bør også kunne føre til en revitalisering av Det gamle testamente i forkynnelsen. Ny bibeloversettelse og nye teksttrekker bør kunne inspirere til fornyet arbeid med bibeltekstene, mens gudstjenestereformen bør kunne øke bevisstheten om samspillet mellom de ulike elementene i gudstjenesten. De gammeltestamentlige tekstene er verken sammensmeltet med eller adskilt fra de nytestamentlige tekstene og andre uttrykk i gudstjenestefeiringen. Kanskje skulle man åpne for at presten kan legge ut hele bøker over et visst tidsrom, for å gjøre menighetens medlemmer mer kjent med Bibelen og å gi mer kontekst

for tekstene, utover tekstrekkenes fragmenter.

Til slutt: Som tidligere avsluttes gudstjenesten med den aronittiske velsignelsen i 4. Mos. 6. Vi tas her med til fjerne strøk: Israels-folket befinner seg i Sinai-ørkenen, hvor de forbereder seg på å dra inn i det lovede land. Velsignelsen innledes slik: «Herren sa til Moses: Tal til Aron og sønnene hans og si: Slik skal dere velsigne israellittene. Dere skal si til dem» (vv. 22-23), før de kjente ordene lyder i vv. 24-26:

Herren velsigne deg
og bevare deg!
Herren la sitt ansikt lyse over deg
og være deg nådig!
26 Herren løfte sitt ansikt mot deg
og gi deg fred!

Fotnoter:

- 1: Takk for innspill fra Hans Arne Akero, Seksjonsleder i Kirkerådets seksjon for gudstjenesteliv og kultur og Harald Kaasa Hammer, sekretær for arbeidsgruppa for Tekstboken, oppnevnt av Nemnd for gudstjenesteliv i 2007.

Litteraturliste

- Stordalen, Terje. 2012. Kanon og kanonisk kommentar. I: *Norsk teologisk tidsskrift* 2, 2012, ss. 122-137.
- Øierud, Gunnfrid Ljones. 2011. Slik lyder Herrens ord multimodalt. Om multimodal menings-skaping. I: Nilsen, Raddum og Veum (red.): *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. ss. 49-78.

SKAL EIN FORKYNNA OVER TEKSTAR FRÅ DET GAMLE TESTAMENTET?

Magnar Kartveit
Professor, Misjonshøyskolen i Stavanger
magnar.kartveit@mhs.no

Etter liturgireforma i 2011 må ein ikkje det. I ein periode på omlag 30 år har seks tekstar frå GT og seks frå breva og Apostelgjerninane kvart år vore sett opp som preiketekstar, men no er denne ordninga slutt. No er det evangelia som gjeld, og dei andre tekstane i tekst-rekkene spelar birollar.

Eit meir grunnleggjande spørsmål er om ein skal forkynna i det heile tatt. Ein del preiker har valt ein sjanger som ligg nær bordtalar eller kåseri, og dermed fjernar ein seg frå forkynning som sjanger. Freistinga til å halda ein bordtale ved festlege anledningar kan ein forstå, men er det kyrkja si oppgåve å dekkja dette behovet? Bordtalar og kåseri er gode sjangrar til sitt bruk, dei har sin Sitz im Leben, men høyrer dei til på preikestolen?

Preikestolen er kanskje ikkje eingong i bruk. I ei tid som er anti-autoritær passar det sjeldan å stiga opp på eit høgare podium og heva seg over folk. Talaren står ikkje over andre. Denne

haldninga kan til og med bli autoritært anti-autoritær: du får ikkje lov å påverka andre, og dette paradokset viser kor ulogisk tankegangen er. Dessutan manglar det jo ikkje på forkynnarar som vil påverka oss i samfunnet: reklame, offentlege instansar, media, og først og fremst det som er politisk korrekt. Skal ein så akkurat i kristelege samanhengar ikkje påverka, forkynna, visa autoritet?

Dersom ein no likevel har valt forkynning som sjanger, skal ein så bruka tekstar frå GT?

Den tradisjonelle tenkinga omkring dette er at GT leverer materiale for forståing av NT. Oftast har dette blitt tolka i retning av frelseshistorie. GT er den første delen av frelseshistoria, NT den andre. John Bright lanserte uttrykka første og andre akt i eit drama, og det dekkar denne tanken. Ideen var populær i Tyskland og i USA, og låg sikkert under i mange fleire land.

Med den aukande kontakten med jødedommen har dette synet blitt vanskelegare å gjennomføra. Dersom GT berre var første akt i eit drama med to akter, vart så jødane ståande igjen med

eit ufullført stykke? Og deira vidareføring i Talmud var bygt på ufullstendig materiale?

Rudolf Bultmanns versjon av denne ideen gjorde det endå vanskelegare. Han rekna GT som mislukka, *gescheitert*, medan NT var meir vellukka som openberring. Tida etter krigen har vore vår for alle antisemittiske idear, og tanken om det mislukka GT hamna fort der.

GT er i alle fall bakgrunnen for NT i den forstand at det forklarar mykje som NT reknar som sjølv sagt. Tempel, offer, tabernakel, festar, omskjering, skikk og bruk, land og byar, klima og årstider, alt slikt er breidare omtalt i GT enn i NT og er dermed lettare tilgjengeleg der. Forkynninga er nøydd til å venda seg til GT for å finna ut av mangt i NT. Her kjem også den historiske bakgrunnen inn, men på ein litt annan måte enn i ei firkanta frelseshistorisk framstilling. GT framstiller mykje av det historiske bakteppet for NT, ofte materiale som er nødvendig for å forstå NT. Av den grunn treng ikkje forkynninga gli over i undervising, men hentar inn opplysingar som trengst for å forstå teksten.

For forkynnaren må jo forstå teksten, må ho/han ikkje det? Der er Bibelen sjølv det viktigaste oppslagsverket.

GT er ei historiebok, sa Gerhard von Rad. Med det meinte han at det ikkje er ei systematisk framstilling av ideologi eller teologi. Ingen bøker i GT minner om vår tids systematikk eller filosofi, det er ein annan framstillingsmåte

der. Sjølv dei filosofiske bøkene i GT er historiar. Jobs bok er ei forteljing i start og slutt, og ein lang dialog imellom. Forkynnaren/Preikaren er ei samling sentensar og aforismer, med tilbakevendande tema, og ikkje ei systematisk framstilling av det gode liv. Ordspråka er ikkje fullredigert etter emne og form, men innheld fleire samlingar som kan verka uryddige på oss. Og slik kan ein fortsetja. Dei hadde i den gamle Orienten ikkje sjangrar som filosofi og systematisk teologi idag brukar.

Dette er ein ressurs for fokynnaren i dag. Narrativ teologi har vore på moten ei stund, og det er nok forteljestoff i GT til å dekkja eit heilt lite kyrkjeår. Ikkje slik at ein skal psykologisera materialet. Songaren i Salme 22 leid knapt av feber eller hjarteflimmer eller angina pectoris, heller ikkje var Saul hysterisk eller Esekiel manisk-depressiv. Slike moderne diagnoser har blitt lanserte, men anbefalar seg ikkje i lys av at antikk medisin knapt hadde vår kunnskap om anatomi og fysiologi, og derfor ikkje brukte våre kategoriar for symptom og sjukdom.

Betre er det å la GTs forteljestoff vera uttrykk for det allmenne og allmennmenneskelege. Det er noko tidlaust over Saras sjalusi mot Hagar, eller Sikems begjær etter Dina, over lengten etter born hos Rakel og Hanna. Og kven vil kritisera Abraham for å redda livet til heile familien ved å la Sara stå til disposisjon for farao for ei stund? Ein romantisk, idealistisk forstått, kjærleik,

kanskje, men i den verkelege verda er livet eit høgare gode, og det er Abrahams verd. Hungersdøden trua i heimlandet og kongens summariske fjerning av Saras slekt i vertslandet – kva gjer ein då?

GT er ei historiebok, ei bok full av historiar. På den måten er det ei bok som er verdsleg, som har kontakt med livet i full breidd. I lys av kontakten med kulturane rundt det gamle Israel er dette ikkje overraskande. Orspråka 22,17-24,22 er henta frå Amenemopes læreverk frå 1200-talet f. Kr., Paktsboka i 2 Mos 21-23 har nær kontakt med Hammurabis lov frå 1700 f. Kr., Jobs bok har mykje same tema og form som ein del sumeriske, assyriske og baby-lonske tekstar. Assyriske vasalltraktatar har truleg danna mønster for deler av 5. Mosebok, og slik kan ein fortsetja. Litteraturen i GT er skapt med bakgrunn i fororientalsk litteratur, og beveggar seg difor i allmennmenneskelege kategoriar.

NT er på den andre sida einsidig opptatt av Jesus og dei kristne, kyrkja.

Det er eit smalt spor samanlikna med GT, og ein forkynnar idag kan unngå faren for kyrkjeleg anoreksi ved å nytta og å servera fruktene av alle trea i hagen. Ei av fruktene kan vera den innsikt at religionen gjennomstrøymmer heile livet, ikkje berre søndagsgudstenesta eller bibeltimen torsdag kveld.

Skal ein forkynna over tekstar frå GT? Ein må ikkje, men ein kan. Eg håpar spørsmålet ikkje berre artar seg som ei drøfting av kva for eit modalt hjelpeverb som er mest treffande, men om innhaldet i forkynninga. Ønskjer ein å koma lenger den enkle formelen «Gud elsker deg reservasjonslaust, så må også du elska deg sjølv og andre reservasjonslaust», går vegen via GT. Her er den vreide Gud til stades saman med den elskande, skaparen saman med den fråverande, han som fører historia saman med han som leier ditt liv, han som bur i det høge og som ser til dei elendige. GT har dimensjonar over livet, og dei kan det også gi til forkynninga.

BIBLIA PAUPERUM

Martin R. Hauge
 Professor emeritus, Universitetet i Oslo
 m.r.hauge@teologi.uio.no

OMTEFLON

Ett helt år uten én gammeltestamentlig prekentekst! Det har skjedd så stille. Noen har sittet i komité. Noen har snakket sammen. Hvordan i all verden kan man gjøre noe slikt uten et himla leven i de teologiske sfærer? Det dreier seg visst om nye prinsipper for kirkeårrets tekster som – auda! har fått så spesielle følger. Men en som har sittet i utallige studierevisjonskomitéer og sloss for hebraiskén, kjenner lusa på gangen. Problemet er at alt skjer så stillferdig umerkelig. Imidlertid kan jeg forsikre at de himmelske skarer er fullt klar over hva som skjer i menneskenes verden og før eller siden vil ta affære! I lengre tid har serafene klaget over at tersklene i den himmelske helligdom ikke dirrer på gammelmåten når Trishagion oppløftes. Det er Trishagion levd ut i kjøtt og blod i menneskenes verden som får tersklene til å vibrere som undertoner i den himmelske lovsang. Uten tilskudd av grov materialitet går serafenes kor mer og mer i diskant.

Og ærlig materialitet har vanskelige kår for tiden, i særdeleshet for offent-

lige institusjoner. Når som helst kaster media sine kjappe flomlys over alt som er skandaløst uperfekt. Den som stiller uten sminkede svar, har meldt seg ut. Og når det gjelder religiøse og etiske spørsmål, blir alle så merkelig moralistiske på den rene religions vegne. Alle aktører forventes å oppgi sin egen adresse og bekjenne seg til det som for tiden er politisk korrekt rundt kaffebordene i Trangvik. Når meningsdannerne i Akersgata er bekymret over muslimenes gjøren og laden i Norge og ikke vil bli beskyldt for provinsialisme, legitimerer de ofte sin kritikk ved formelen 'Det gamle testamente og Koranen' for alt som ikke faller i smak. Slike dekkoperasjoner er meget praktiske for skribentene. Men de er aldeles utholdelige for kirkelige aktører som kan alt om image og bruk av teflon. De siste tiders hendelser har vist at her til lands er det ingen som slår Den norske kirke som arrangør når de store nasjonalbegivenheter skal markeres, enten det nå dreier seg om sorg eller glede. Men så lenge profetenes torden eller Jobs skrik ikke er helt forstummet, kan ikke scenografene ubekymret designe sine fantastisk flotte TV-bilder av prektige bispekåper i lysglansen foran kongehus og regje-

ring.

Men for predikanter som sliter, må budskapet om et helt kirkeår uten gammeltestamentlige tekster være en stor og gledelig nyhet. Jo dypere Det gamle testamente skyves inn i de kirkelige skap, jo lettere blir det å være profesjonell aktør. I flere tiår er predikanter i utdannelse blitt konfrontert med en krevende prekentradisjon som insisterer på ekthet og stadige forsøk på å finne sin egen stemme: Noe som var troverdig sist søndag, blir hult når det kopieres. Og dette innebærer svære krav for en prestehverdag! Samtidig er den som vil overleve i sin profesjon, nødt til å bygge ut sine erfaringer med stadig fare for gjentakelser som stivner til klisjéer. Og det innebærer en slitsom usikkerhet og selvkritikk – i hvert fall ubevisst.

Alt blir så usigelig mye lettere hvis tekstenes polyfoni kunne forenkles. I særdeleshet når det dreier seg om tydelig fortidige stemmer. Dessuten er det noen stemmer som oppleves umiddelbart som avskyelige fordi de er blitt brukt og stadig brukes av mennesker som befester makt. Slaveri. Kvinneundertrykkelse. Apartheid. Homofobi. Partiskheten – er det utvelgelse eller rasisme? Dertil alle de eiendommelige forestillingene som de gammeltestamentlige beretningene innebærer. En gud i brytekamp med et menneske! En smålig gud som legger seg opp i hva folk spiser! Krigsguden! For litterater som kan tillate seg å betrakte tingene på avstand, er all denne brogethet sjarme-

rende. Men for religiøst søkende er den dypt forstyrrende hvis den proklameres som entydige utsagn om Gud. Og strevsom for en predikant som søker en forbindelse mellom sine egne ører og røster fra en fjern fortid – nærmest som å lytte til en konkylie som tippoldefar brakte hjem engang, med anelser av et fjernt hav og liv levd på en fremmed strand.

OM LESNING

Vi glemmer alltid vår egen historisitet i møtet med fortidens røster. Det betyr at vi ignorerer en stor og dyp innsikt: Gud er Samtid. Innsikten gjelder mange nivåer, og to er viktige i denne sammenheng. Det er sant for den umiddelbare religiøse opplevelse, og det er i aller høyeste grad sant når opplevelsen skal gis form. Og det er den siste sannhet som vi glemmer. Enhver som mener å ha opplevd anelsen av 'det vidunderlige', beretter historien om denne anelsen i det språk som er formet av samtidens historier. Og tiden er ikke snill med all denne samtidighet. I en fjern fremtid vil våre etterkommere riste på hodet over fortids-støyen i våre samtids-historier. Men kanskje er de likevel i stand til å tie litt og lytte bakenfor, kanskje endog lenge nok til å høre 'lyden av en finkornet stillhet' som det er gitt enhver generasjon å oppleve. Og takk og pris! enkelte gudbenådede tekster er gjort så at leseren ikke behøver å stoppe opp ved forfatterens egentlige intensjon og hvordan en selv ville for-

mulert en slik intensjon, men besverges av ordenes magi til å bli nærværende i noe som engang skjedde – skjer, mener jeg! For Gud er vitterlig samtidig!

Fraværet av 'det historiske' betyr at vi stadig mener oss i stand til å fortelle tekstene hva de handler om. Stilt overfor en provoserende fremmedhet flytter alle hjem til Trangvik – og ikke får de hjelp av oss gammeltestamentlere som lever i våre egne provinser! Hele tiden setter leserne rammer for tekstenes liv: Hellige tekster i den hellige kanoniske Bibel må da kunne erfares direkte som rene uttrykk for guddommelig tale, gyldig for alle tider uten lærde kommentarer? Saken er at dikteren i Jobs bok ville gapskrattet hvis noen beskyldte ham for å drive med 'hellige tekster' Det han gjorde, var nettopp å ødelegge enhver tilbøyelighet til omgang med dogmatiske sannheter om menneskenes liv på jorden. Forøvrig er det høyst usikkert om dikteren av Jobs bok egentlig drev med noe som gjør at vi kan kalle ham en 'dikter'? Er tekstene egentlig 'litteratur'? Forskerne har etablert 'redaktører' og 'redaksjoner' som analytiske termer for Mosebøkene som sammensatt av forskjellige kilder og tradisjoner. Andre er mer opptatt av tekstene i deres endelige slutt-form og bruker termer som 'forfatter' og 'dikter' for å bekjenne en alternativ lesning. Men kanskje tar vi aldeles feil, alle sammen! Både 'redaktør' og 'forfatter' innebærer en bestemt tekstforståelse som får konsekvenser for lesningen. Kanskje dreier det seg ikke

om 'litteratur' i det hele tatt? Kanskje er det bedre å se for seg produksjonen av et gedigent lappeteppe. Brogede brokker som har overlevd tidens tann blir nennsomt klippet til og satt sammen i et mønster som langsomt blir til i dem som lever i rommet der teppet henger på veggen?

I hvert fall må forståelsen av mønsteret, enten det nå dreier seg om lappetepper eller episk poesi, knyttes til en resepsjon som er langt hinsides ærbødig omgang med hellige artefakter. Bare tenk på Syndsflodsberetningen: En dramatisk historie der menneskehetens og alt jordens liv står på spill, avsluttes med en burlesk-idiotisk episode der Noa drikker seg full og oppdages av sønne i teltet der han ligger naken i sin fullskap. Høytidelig velsigner og forbanner han sine sønner ut fra hvordan de oppførte seg ved synet av hans nakenhet. Hva i all verden er dette? Helten i historien plutselig redusert til klovn i siste akt? I hvert fall utelukker episoden en lesning som skal underbygge etablerte 'sannheter'; den inviterer vel heller til en anti-lesning! Eller 'Min Gud min Gud! Hvorfor har du forlatt meg?'-salmen: En av de tidligste lesninger av denne salmen som vi kjenner til, representeres av evangelisten Matteus. Og han bruker den som mønster for begynnelsetene i Pasjonshistorien. Salmen er manus for et drama. Den skal leves! Det utelukker vel ikke at vi fremdeles kan lese den – det er da vitterlig ord satt sammen og skrevet ned. Men ikke

som religiøs poesi, faktisk heller ikke som bønn! Lest i sin jeg-form innebærer salmen at leseren stiller seg frem til 'audition' som potensiell rolle-innhaver i et drama som oppføres igjen og igjen i menneskenes verden.

OM LESEREN

Disse siste avsnittene i mine funderinger fungerer også som et 'mea culpa' på vegne av gammeltestamentler-lauget: En faglig tradisjon som var mindre opptatt av tekstenes produksjonshistorie og mer av deres *liv*, ville gjort det vanskeligere å overlate dem til støvet i de kirkelige lagerrom. Samtidig tror jeg at uansett laugets bekvemme énøydhet er det et langt større teologisk problem som skjuler seg bak den stillferdige avsettelsen av Det gamle testamente som aktuell 'sann tale' om Gud: Enten det dreier seg om unge mennesker sjokkert over lidelsen og urettferdigheten i menneskenes verden eller snerpetheten rundt kaffebordene i Trangvik: Det egentlige problem er det å holde forestillingen 'Gud' sammen med begrepene 'skapelse' og 'skapthet'. Materialitet. Tyngdelover for menneskelig eksistens. Mening i en verden som synes meningsløst utlevert til råskap og makt. Det var slett ikke Markion og antikkens Platon-lesere som oppdaget problemet og søkte tilflukt i en åndelighet hinsides materialiteten. De bare gjentar i en annen form spørsmål som menneskene har slitt med fra tidens morgen. Gilgamesh. De mesopotamis-

ke parallellene til Jobs bok. Sant å si representerer For-Orientens polyteistiske systemer en langt smidigere teodicé enn Det gamle testamente: Under den omfavnende himmelguden Anu kunne stormguden Enlils raseri balanseres av en jordens Enki som passet på sine mennesker eller en Modergudinne med omsorg for sine barn. Og alle hadde en personlig gud som talte 'sitt' menneskes sak foran de høye guder. Det gamle testaments proklamasjon av den éneeste guden gjør alt vanskeligere. Alle tilværelsens motsigelser relateres til en alene-gud som til og med har skapt alt og dermed sitter med ansvaret for alt. Et slik vesen blir uutholdelig når den fromme forgylling på gudebildet skalles av! Darwin og Girard. Med bildet av Gud og Satan i himmelsk dialog kan forfatteren av Jobs bok late som han fordeler litt skyld på flere aktører. Men det er en frekt retorisk effekt som bare forsterker inntrykket av det meningsløst kyniske ved en Gud som skaper et menneske til kjøtt og blod utstyrt med rettferdighetssans og anelsen om en annen verden.

Dette har konsekvenser for resepsjonen av Det gamle testamente, i særdeleshet i vår egen kulturelle tradisjon her på berget som – det må være lov å si – er veldig enkel når det gjelder religiøse spørsmål: Aldri så kirkekritiske snakker stort sett alle pent om Jesus. Jesus-skikkelsen er ikonisk, og i lønnkammeret har tydeligvis alle sitt eget bilde av Jesus. Men *Faderen*, Gud

Skaperen, det er noe annet! Og det vil si Det gamle testamente som er så totalt hengitt til et vesen som har gjort en verden som den er. I Det nye testamente overstråles Fader-figuren av lyset fra Jesus-skikkelsen. Så en teolog med omsorg for Kirken i Norge kunne faktisk konstatere at Det nye testamente fremdeles er anvendelig som religiøs referanseramme for moderne mennesker, og at vi faktisk kunne nøye oss med det! For Det nye testamente må da være mer enn nok som hellig skrift? Faktisk er vel prologen i Johannesevangeliet – kanskje utvidet med 1 Kor 13 for de hårde hjerters skyld – mer enn tilstrekkelig som niste for en pilegrim!

Men aldri så praktisk ville dette bare være en tilsløring av et problem som et like essensielt for forståelsen av Det nye testamente. Det dreier seg om et dypt personlig-kollektivt problem, evig gyldig for alt menneskelig, som må konfronteres igjen og igjen fordi det stadig aktualiseres i nye og uventede skikkelser av nye livserfaringer. Relatert til religiøse kategorier dreier det seg til syvende og sist om å forsones seg med menneskenes verden som gud-skapt. Godta min materialitet og dermed meg selv og min verden som totalt avviken- de fra forestillingene om det perfekte, det korrekte, det ønskelige. Akseptere – ikke som resignasjon men som lovprising! – at min egen og de andres skapthet er gud-villet. Igjen og igjen må jeg innse at mening – Gud – gjenfinnes i det som oppleves som meningsløst og

ikke i en oppkonstruert åndelighet hinsides horisontene rundt min materialitet.

Dette betyr selvsagt ikke å ignorere forestillingene om bevegelse og mål: Veien til Fjellet, fedrenes vei mot Landet – Se vi går opp til Jerusalem – er fundamentale metaforer. Håp og lengsel. Det er i himmerik ei borg! Eg er ein fatig ferdamann. Og selv om det dreier seg aldri så mye om metaforisk tale, drister jeg meg ikke til å si noe om hvor Veien monne ende. Men jeg vet at den refererer til materialitet, og at en viktig bit – kanskje den viktigste – av Veien innebærer å bli forsonet med meg selv som materialitet. Det vil si å bli forsonet med Gud i hans skapermodus. Skaperen som Venn.

Og mens forestillingene om vei og mål antyder en heroisk rolle, innebærer materialitet at rolleinnhaveren manifesterer seg som klovn. Helten må akseptere å være tilstede som en liten gnagende misfornøyethet i Sancho Panza som gleder seg stort til en kveld med god mat og noen rolige timer foran TV. Kanskje engang kan helterollen manifesteres som en omfavnende tilstedeværelse – alle har vel anelse om at en forsoning mellom de to sider av den menneskelige væremåte innebærer transformasjon av materialitet. Men jeg er ikke kommet så langt på min vei at jeg kan bekrefte anelsen –

OM X

Og hermed, svært andpusten etter å

ha dristet meg til å fly over land som egentlig bare bør oppleves per fot, har jeg strevd meg frem til en konklusjon: Å komme til rette med meg selv som jeg er, og med verden som den er, innebærer en prosess som er så smertefull at folk flest gjør seg ferdig med den i puberteten og siden lar den gå sin gang i underbevisstheten. Men predikanten møter problemet, i hvert fall skyggen av problemet, når det uutsigelige skal fremstilles igjen og igjen i ord på en slik måte at det vekker andre mennesker til å delta mer bevisst i en slik prosess. Og dermed predikantens og menighetens behov for tekster som uttrykker kategorien 'det fremmede'. Ikke guden den tilvante, guden iført de gevanter som mitt miljø og min egen historie har gjort til kjennetegn på det guddommelige, men noe skjult i min virkelighet, et ukjent x som gjør meg selv og min verden fullt ut menneskelig. Gjenkjent som Gud, kanskje, men først og fremst som noe fremmed som var der hele tiden. Noe i retning av bildeforbudet i Det gamle testamente. Vår mentalitet er så gjort at vi produserer bilder hele tiden og kommuniserer med andre i bilder. Så vi trenger konstant hjelp til å produ-

sere bilder av guddommen som ikke er gudebilder. En bok satt sammen av Høysangen og Forkynneren på den ene siden og Esra og Nehemja på den andre siden må kunne brukes som en stor og gild bildebok gjort av folk som visste mer enn oss om hvordan det ukjente x kan anes i stadig nye lignelser.

TIL LESEREN

Dette er min salgstale som skal lokke predikanter til å klage høyt over fraværet av gammeltestamentlige pretekster og de manglende anledninger til å brytes med brysomme tekster; en kamp så innbitt at Fienden ender med å bli en Velsigner. Jeg er klar over at en litt ondskapsfull lesning kan forskyve mitt innlegg til en argumentasjon for at predikantens forkynnelse blir mer effektiv jo mer groteske tekster som proklameres for menigheten. For å unngå slike misforståelser vil jeg gjenta det vi alle vet: Tersklene i den himmelske helgdom er identisk med menneskenes verden. Den store innsikt er å akseptere at de himmelske tersklene er som de er, og å ære vibrasjonene i deres materialitet. Det gjør i hvert fall serafene. ■

SALMENES BOK I DAG

Hans Fredrik Dahl
 Professor emeritus, Universitetet i Oslo
 h.f.dahl@media.uio.no

HVOR FINNES DET EN litteratur i aktivt brukt, som spenner over så lange tidsrom og så ulike historiske epoker – som i salmene? I en vanlig, norsk gudstjeneste glir uttrykket fra gammeltestamentlig poesi over middelaldertradisjoner til barokken, romantikken og nåtiden – det er ikke verst i løpet av 60 minutter! I min egen kirke, den katolske, synges David-salmer, hymner, gregorianske, barokke og romantiske tekster i en jevn strøm messen igjen.

La oss vandre litt i dette skattkammer - fra dagen og barokken og bakover til Bibelen og dens Gamle testamente. Bakover til de 150 salmer som står nedtegnet i vår Bibel, så vel som i jødernes hellige skrifter, som Salmenes Bok. Også kalt Davidsalmene. I vår bibel står de mellom Jobs bok og Visdommens bok – i den seksjon av GT vi kaller Visdomsbøkene.

Ja hvorfor ikke gå bakover? Barokken står vi jo allerede i. Barokken er en levende del av den norske salme-arv, slik vi kjenner den i dag. Noen av oss ville ha enda mer av både Engelbretsdatter,

Dass og Kingo enn det som i dag brukes av dem. Men de finnes, og synges.

HVA DE TRE HAR GJORT og betydning som salmediktere, er vel kjent. La meg likevel trekke fram ett bestemt trekk ved våre tre store barokke salmediktere: Deres arv fra den gammeltestamentlige tradisjon

Bibelske personer, allusjoner, navn, hendinger, og uttrykk er rikelig med i Dorothe Engelbretsdatters diktning. Men bibelske fakta er bare én side ved denne salmedikter, skriver Laila Akselen om henne (NBL bd.2 2000). ”Mykje av bibelstoffet finn vi att som allegorisk tolka tekstar, tekstbitar og litterære bilete.” Særlig ser vi mange spor av “brudemystikken” og “passjonsmystikken” sier Akselen, og viser med dette til den allegoriske tolking av Høysangen (bruden som kirken eller sjelen, og brudgommen som Kristus) som går igjen i mange av Dorothe Engelbretsdatters dikt. Med andre ord: salmedikteren har ikke bare i tematikk, men også i språk, uttrykk og tankefigurer, hentet stoff fra GT.

Petter Dass er i dag mest kjent for Nordlands Trompet. Men slik har det ikke alltid vært. På 17- og 1800-tallet var han først og fremst religiøs

dikter, som påpekt av mange forfattere. Det var Dass' religiøse sanger og salmer som fant størst utbredelse og som nådde ut til et allment publikum.. De forekommer hovedsakelig i fire bøker: Aandelige Tids-Fordriv eller Bibelske Viise-Bog; Katekismesangene; Evangeliesangene, eller som de heter: Episteler og Evangelier Sangviis Forfattet; og endelig de Trende Bibelske Bøger. Salmene i dette corpus er tematisk delt mellom NT og GT. De er uansett holdt i en lettfattelig form, beregnet på å synges til kjente melodier i samtiden, både religiøse og verdslige. Det er i denne forstand Petter Dass' diktning kan betegnes som folkelig - hva enten den er nytestamentlig eller gammeltestamentlig, eller noe av begge deler.

Nå vet vi at da Dass kom inn i den nasjonalt offisielle kirkesang med Landstads salmebok fra 1869, ble han utsatt for språklig og innholdsmessig revisjon. Dette var kanskje både teologisk og stilistisk begrunnet. Med sin ortodokse teologi kunne de være problematiske i en mer "moderne" teologisk sammenheng, og med sin steile barokk-stil kunne han virket fremmed etter hvert som uttrykksmåten generelt ble mer romantisk.

Den av Dass-salmene som i dag er kjent under tittelen Herre Gud, ditt dyre navn og ære, er klassisk gammeltestamentlig - ja den klinger som en parafra-se over sentrale strofer i Salmenes Bok. Men den er drastisk modernisert - man kan si gjendiktet - i de ulike utgavene

av salmeboken. Da den 1926 ble tatt inn i Landstads reviderte salmebok var det stiftsprosten i Oslo, Gustav Jensen, som redigerte revisjonen og stod for gjendiktningen. Dagens versjon, som er kortet ned til kun tre moderniserte strofer, avviker i høy grad fra de 16 opprinnelige strofene vi finner i de første utgavene av Katekismesangene.

Og om den tredje store salme-barokkdikter, dansken Thomas Kingo, skal jeg bare kort minne om at hans Aandelige Siunge-koor, første part (1674), omfatter morgen- og aftensanger, samt gjendiktninger av Davids botssalmer. Av morgensalmene er særlig "Rinn nå opp i Jesu navn" og "Nå rinner solen opp", kjent. Sjungekorets annen part som kom noen år etter, inneholder bl.a de berømte "Far, verden, far vel" og "Sorgen og gleden". Kingo fikk som kjent kongelig befaling om å utarbeide en ny salmebok; og den kirkesalmebok som omsider utkom 1699, inneholdt 86 av hans egne salmer.

Kingos kraftige billedbruk og strenge lutherske ortodoksi har hatt stor betydning for menighetene i Norge, om det vitner bl.a. de tallrike folketoner som finnes bevart til hans salmer. Ja, det er som de norske litt melankolske, mollstemte folketoner passer perfekt til barokkens formspråk - de eksistensielle bilder av mennesket overfor den store Gud - altså klassiske, gammeltestamentlige bilder kjent fra Salmenes bok. I den første utgaven av Landstad var det 188 salmer av Kingo, i den re-

viderte 64, mens det i Norsk Salmebok (1985) bare er beholdt 24, rapporterer Store Norske Leksikon.

SELV OM MANGE AV OSS gjerne skulle sett flere, må vi tross alt glede oss over det innslag av barokkens stil og språk som fortsatt finnes. For i kirkenes salmesang, der lever ennå denne tidsalder! Side ved side med andre uttrykk, selvfølgelig. Der er elementer særlig av romantikkens spesielle tankegang i de salmer som synges i dag. Og i de som skrives nå, vil jeg tro. Men en rekke av dem skriver seg direkte tilbake til salmene i GT, og parafraserer dem. ”Etter Salme nr ...” står det da over teksten, i hvert fall i min samlebok. Andre – og mange flere – kan for sine metaforer og idiomer, sine ideer og begreper, føres tilbake til salmene i Salmenes Bok.

Og det kan få oss til å spørre i hvilken forstand disse eldgamle jødiske vers klinger igjen i dagens salmer – i de som synges og skrives i dag, barokkens og dagens?

Jeg tror svaret må være at GTs salmer legger de grunnleggende idiomer om Gud – de som klinger igjennom i all poesi om Herren, til alle tider. For hva rommer ikke de av uttrykk:

- Gud som klippe, fjell – Han står når alt annet vakler

- Gud som borg, festning – den som trygger og beskytter; som er ein fester Burg...

- Gud som far, fører og veileder - Han tørker våre tårer, setter oss på rett vei, fører oss på sikker sti mellom fjel-

lene

- Gud som lyset i mørket – Han overvinner nattens gru, sprer lys og synlighet

- Gud som hjelper til seier, overvinne -- Han som hjelper oss til å be seire ytre og indre fiender, støtter oss i kampen, hjelper oss til å vinne

Alt dette er idiomer grunnlagt i Salmenes Bok.

Og tilsvarende da - mennesket som lite, villfarent barn, som virrer rundt i mørke, omgitt av truende krefter, maktesløst – de grunnleggende svakheter i menneskets liv – dette er også derfra.

Vi kan altså si at de grunnleggende metaforer om Gud og mennesket, er grunnlagt i bibelens salmer. Gud som poesi er, kan man si, fundamentert i bibelens GT. Og innenfor GT igjen, der er mye er skrevet i poesis form, i den samling av 150 korte dikt som utgjør Salmenes Bok.

AT SALMENES BOK TRADISJONELT har vært tillagt stor betydning, er klart nok. En kirkefader har ment at salmene var den viktigste i Bibelen - nest etter evangeliene, da. Kristus selv sa at ”alt som står skrevet om meg – i Moseloven, hos profetene og i Salmene – måtte oppfylles” (Luk 24) – han regnet altså salmene som en selvstendig profeti.

Hva skal vi så mene om dem – i dag?

Først og fremst dette, at GTs salmer taler til oss ved en forbausende moderne appell. Forbausende, fordi man ikke venter seg slik, når man kjenner

glimt av ”gammel-sivilisatorisk” poesi som Rigveda, Gilgamesj eller Håvamål eller Nibelungkvadet: disse er jo ikke moderne.

Men Salmene er moderne – fordi de er subjektive, og derfor eksistensielle på en direkte måte.

Hva skal man f eks si om en tekst som denne:

*“Leg meg, Herre, jeg er rystet i mitt indre.
Min sjel er grepet av redsel.
Herre – hvor lenge?*

(...)

*Jeg er trett av å sukke,
med tårer væter jeg mitt leie,
jeg gråter hver natt,
så sengen blir våt.”*

(6,1 og 3)

Eller denne:

*“Frels meg, Gud!
Vannet når helt til halsen på meg,
jeg har sunket ned i en bunnløs myr,
hvor det ikke er feste for foten.
Jeg er kommet ut på dypet,
og strømmen river meg bort.”*

(69,1)

Man kan ha ulik smak, og ulikt mot-takapparat for en poesi som dette. Men at den er personlig rettet, kan ingen bestride. Og det personlige er jo moderne, fordi det peker mot en livserfaring. Også de salmer som har et religiøst, filosofisk innhold, kan være slående subjektivt vinklet, med et jeg som taler på en gang i tankedype og enkle bilder. For

min egen del har jeg knapt lest noen tekst så inngripende som de enkle ordene her fra Salme 139:

*“Herre, du ransaker meg og kjenner meg.
Om jeg sitter eller står, så vet du det,
langt bortefra merker du mine tanker.
Du så meg den gang jeg var et foster,
i din bok ble alt skrevet opp;
mine dager ble dannet
før en eneste av dem var kommet.”*

(139, 1 og 3)

For en nykommer til troen, som meg, er GTs salmer forbausende, frapperende, gripende – som poesi.

Enda ett tema slår en moderne leser med undring: den sosiale radikalisme som preger mye av salmelitteraturen. Det er de små i samfunnet som skal beskyttes; enker, faderløse og fattige. Om Herren heter det at

*“Han reiser de ringe opp av støvet
og løfter de fattige fra asken.
Han lar dem sitte sammen med stormenn,
med høvdingene i sitt folk.
Barnløs kvinne lar han bo i huset
som lykkelig mor til en barneflokk.”*

(113)

*“Herren fører saken for de arme
og hjelper de fattige til deres rett.
Ja, de rettferdige priser ditt navn,
de rettsindige får bo for ditt åsyn”.*

(140)

Endelig, et siste punkt på denne lille reisen i salmeboken – for en leser av i

dag: Forutskikkelsen, forventningen, troen på en frelsende Messias.

Dette er selvsagt et kjernepunkt, og peker ut over det vi vanligvis forstår som ”håp”. Mye poesi uttrykker jo håp – om bedre tider, om soloppgang og varme, om endring til det bedre... Salmenes håp er av et dypere slag. De er, for den troende, forutskikkelser av hva som skal komme. Ja de er på mysteriøst vis foregripelser ikke bare av Jesu komme, men nokså presise forutsigelser av hans virke og lidelseshistorie. Salme 22 taler i disse ord :

“Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?

*Min strupe er tørr som et potteskår,
og tungen klistrer seg til ganen...
en flokk av voldsmenn omringer meg;
de gjennomborer mine hender og føtter.
Hvert ben i min kropp kan jeg telle,
folk stirrer på meg med skadefryd.
De deler mine klær mellom seg
og kaster lodd om min kappe.”*

Og i nr 69:

“for tørsten gav de meg eddik å drikke.

....

*La det bli mørkt for øynene på dem,
så de ikke kan se!”*

Er det Jesus som på korset snakker i salmenes ord – eller er det Salmen som tusen år før foregriper det som skal skje? Vi kan forstå at dette ikke fremstår som “vanlig poesi”, men som innvidde tekster, som binder sammen den

jødiske og den kristne tradisjon til et sammenhengende teppe av trosforestillinger. Ja, salmene er et vitnesbyrd om enheten gjennom tre, kanskje fire tusen år.

HVA SÅ MED GTs salmer i dagens situasjon?

Det er slett ikke så opplagt at Davidsalmene skulle spille noen rolle for våre salmer i dag. Vi vet jo at det store tradisjonsbruddet, fornyelsen i vår salmeskatt, utgår fra Reformasjonen, spesielt fra Luther, og fram til dagens salmer – og ikke direkte fra GT. Det er Luthers salmer som står ved inngangen til vår egen tid, i alle fall her i Nordeuropa.

De lutherske salmene skiller seg fra eldre salmetryper på flere vis. De er inspirert av folkelige viser, de er strofiske og har enderim slik som folkevisene – men de er selvfølgelig også gjennomsyret av en religiøs tematikk. De er dessuten i mangt og mye inspirert av NTs sentrale Frelses-begrep – altså Kristus-skikkelsen, og alt hva den innebærer for troen og dens symboler, av menneskeliggjøring og konkretisering. I GT finnes jo ikke Messias annet enn som en nokså abstrakt forventning.

I GT handler salmene om Gud - Gud og mennesket, for å si det litt mer presist. Nå sier det seg selv at det poetiske uttrykk for Gud har forandret seg over tid. De spenner over 3-4000 år, og det skulle bare mangle at de ikke forandrer seg. Gud og det gudommelige har ikke samme poetiske uttrykk i de

klassiske jødiske, altså Davidsalmene, som i de tidlig-kristne hymner, for eksempel de ambrosianske. Uttrykket er igjen et annet i høy middelalderens 'gregorianske' salmer; og endret igjen i reformasjonens innerlige bibelske salmer. Så har vi rokokkoens og barokkens salmer, hos oss representert ved Engelbretsdatter-Kingo-Dass; og så kommer vi til det særlige uttrykk i romantikkens salmer, altså Gundtvig-Wexels-Landstad-Blix ---, før vi ender i dagens salmer, som er så mangfoldige at vi har vondt for å sette navn på dem, men la oss si Ellingsens, Bjerkrheims og de mange andres salmer.

Selv om de utgår fra én og samme poetiske brønn, bærer de selvfølgelig forskjellige forskjeller i hvordan de uttrykker Gud. Språklige uttrykk og vendinger endrer seg jo over tid – helt bortsett fra at også Gud har forandret seg, og antatt vekselvis strengere og mildere former gjennom historien.

Men likevel er det en kontinuitet her, i bruk og aktualitet, som virker slående. For noe er det med de opprinnelige salmene, som gjør dem 'evige' i uttrykket. Dette 'evige' må være deres tilfredsstillelse av religiøse behov – av nåde, god-

het og frelse, av alt'et og det evige - slik vi kjenner dette i vår egen kulturkrets. Og disse behov igjen, betjener seg av språklige uttrykk – av symboler, metaforer, grep som nok kan veksle over tid, men som likevel er forbausede stabile.

Brønnen er altså de opprinnelige salmene, det følte ikke minst barokkens diktere. De våget normalt ikke å kalle sine kirkelige sanger for "salmer" i det hele tatt, for salmene, det var de klassiske, gammeltestamentlige, de jødiske lovprisninger av Herren. Petter Dass kalt sine samlinger "Aandelige Tids-Fordriv eller Bibelske Viise-Bog"; eller sanger: "Katekismesangene"; "Evangeliesangene", eller som de heter: Episteler og Evangelier Sangviis Forfattet; og endelig de Trende Bibelske Bøger. Bare noen av enkeltsangene ble kalt "salme"; de fleste var bare sangbare viser. Etter hvert ble det imidlertid allminnelig å kalle all kirkelig sang-poesi for "salmer", og vi fikk en sammenhengende tradisjon.

En tradisjon som altså begynner med GT og salmene der, og hvor vår egen sang hver søndag bare er en stasjon på veien.

Å HATE SKIKKELIG

- om gode fortellinger i det gamle testamentet

Helga Samset
Forteller
helga@fortelleriet.no

I møte med bibelfortellingene åpner vi for lyset og mørket i oss selv. Vi erfarer vårt eget liv når vi speiler oss i andres. Det gamle testamentet oser av levd liv, og det kan gå heftig og vilt for seg. Nettopp de mørkere aspektene ved GTs fortellinger interesserer meg som forteller. For de ser ut til å fylle et behov hos lytterne som er viktig, og som lett kan ignoreres.

FØRST EN HISTORIE FRA VIRKELIGHETEN:

Jeg delte bibelfortellinger i kirken på en klubb for tolvåringer et sted på Oslos østkant. Hit kom en meget aktiv guttegjeng rett fra skolen, skuffet innpå lapskaus og satte seg motvillig foran meg da tiden var inne. Jeg fortalte om David og Goliat, og det fungerte. Men det var først da Saul i sin fortvilte sjalusi forsøkte å kyle spydet gjennom unggutten han elsket, at den intense oppmerksom-

heten våknet. Da jeg forsøkte å avrunde, ville de ha mer. Hva skjedde med Saul og David? En av gutta så på meg: «Hata han kongen han andre skikkelig, eller?» «Ja», svarte jeg. «Han hata han så mye at han ville drepe han.» «Kult», sa gutten, uten snev av ironi. Nå var lytterne kommet dit de skulle være. Alvoret og identifikasjonen var på plass, de hadde møtt seg selv i en annen. Nå kunne de lytte.

Barn og ungdom vil oppsiktsvekkende ofte ha blod. De vil ha levd liv, råskap, hat og lidenskap. De vil at helten skal leve ut det forbudte, kjempe seg gjennom helvete og komme seirende ut på den andre siden. En klok forteller som forstår hvor grensene går for den enkelte gruppen, og som kommer med gode nok historier, kan møte dette behovet hos lytterne.

Herved følger tre korte påstander om fortellingene i det gamle testamentet. De er blitt til primært i møte med lytterne, men også gjennom eget arbeid med Bibelen.

GTS FORTELLINGER VISER OSS SANNE MENNESKER.

Å hate skikkelig er ikke lov. Men vi gjør det likevel. Å stjele, å lyge, å drepe; det er jo Bibelen som sier at vi ikke skal gjøre det! Likevel syder boken over av mennesker som spiser forbudte frukter, dreper sine egne og ligger med kona til naboen. Det gamle testamentet forteller nøkternt og uten omsvøp om mennesker som lever liv vi ikke våger å drømme om engang. På godt og vondt. Derfor er det gode historier! Her finnes store fortellinger om tro og mot: Unggutten som ber Gud om visdom der han kunne bedt om penger eller makt, og som siden bygger et tempel så vakkert at himmelen tar bolig der inne. Den unge enken som forlater alt og legger seg ved føttene til en ukjent mann nattestid, fordi hun elsker svigermoren sin. Disse historiene fremstår som forunderlig tidløse, troverdige og spennende. Kanskje fordi de utforsker det som ifølge Sigrid Undset er det eneste uforanderlige gjennom alle tider: Menneskenes hjerte. Og i menneskenes hjerte lever det gode, livskraften og skjønnheten side om side med mistro, hat og død. Disse kontrastene pulserer i bibelfortellingene, de spilles ut på en forståelig måte. Vi tror på mennesker som er både gode og onde, fordi vi er slik selv. Vi tror på dem som hevner seg. Og vi tror på dem som angrer og vender om.

En stor hjelper på veien inn i fortellingenes landskap er Bibelens språk. Det er enkelt og konkret, billedskapende og poetisk. Fortelleren overlater mye til

fantasien. Slik blir lesere og lyttere medskapende, idet de må tenke selv og skape sine egne bilder.

GTS FORTELLINGER UTFORSKER TABUER.

Gode fortellinger krysser grenser – for hva som er lov, for hva som er mulig eller sømmelig. Gode fortellinger tar oss dit vi vil, men ikke tør eller kan gå:

«Fra taket fikk han øye på en kvinne som badet. Kvinnen var svært vakker. ... David sendte bud etter henne. Hun kom til ham, og han lå med henne.»

(1. Samuelsbok 11, 2b + 4a.)

Slikt gjør man jo ikke. Særlig ikke når kvinnen er gift med en av dine egne soldater. Tenke på det? Ja. Gjøre det? Nei. Eller? Det er derfor vi trekkes mot David og Batseba. Det de gjør er forbudt. Den modne frukten henger på grenen foran deg, men akkurat dette treet er ikke ditt. Men det du ikke kan røre, er jo uimotståelig. Temaet går igjen i eventyrene. «Gå hvor du vil, bare ikke til rommet innerst i huset».... Så et slikt frø blant publikum, og intet barn vil la deg slippe unna før prinsessen finner nøkkelen og vrir om. Selv om alle vet at da vil blodet flyte, og mørkets krefter slippes løs. Men det er jo det vi vil! I alle fall så lenge vi er i den trygge fortellingens favn. I de fleste tilfeller vil den gode fortelling selv sagt også samle trådene til slutt, og sørge for at den gode får sin lønn, mens synderen får straffen. Ikke minst derfor vil Natans visitt hos David være en naturlig etterfølger av fortellingen om Batseba.

Og legg merke til hvordan kong David avsløres og må innrømme sitt fatale fall: Det skjer via en god historie.

GTS FORTELLINGER ER UFORSTÅELIGE OG KATASTROFALE.

«Da de kom til det stedet Gud hadde sagt, bygde Abraham et alter der og la veden til rette. Så bandt han Isak, sønnen sin, og la ham på alteret, oppå veden. Og Abraham rakte ut hånden og tok kniven for å slakte sønnen sin.»

(1. Mosebok, 9b-10.)

At det finnes så grufulle og kompromissløse historier i det gamle testamente, er for mange en gåte. Historien utfordrer troen på en kjærlig Gud.

Men gode fortellinger er gåter. Gode fortellinger provoserer og vekker oss, de setter hardt mot hardt og lar oss ikke slippe unna. De gir ikke svar. De spør. De roper, de hamrer med bare never mot dører som ikke åpnes. Hele liv kan vi bære disse paradoksene, disse smertefulle assosiasjonene med oss. For kanskje minner fortellingene oss om noe vi ikke har ord for. Dulgte minner, avgrunner i vårt eget sinn. De vondeste fortellingene kan bli et spill for oss, et bilde på det vi ikke ennå kan forstå. Og i dette finnes det kanskje trøst. For gjennom de mørkeste fortellingene skinner det paradoksalt nok et lys. Det forteller om en gud som elsker, og som aldri vil slippe tak i de menneskene han en gang skapte.

Jeg vil avslutte med å dele en fortelling jeg selv har skrevet. Den griper fatt i en av de for meg verste fortellingene i Det

gamle testamentet. Teksten er hentet fra boken «Utvalgt», som kom på Verbum forlag høsten 2012. Målet med boken har vært å gjengi historier fra GT og NT slik at ungdom og voksne som ikke kjenner Bibelen, eller som gjør nettopp det, speiler seg selv i skjebnene som spilles ut. Teksten er gjengitt med tillatelse fra Verbum forlag.

LOTS DATTER

Tror du på Helvete? Det er jo mange som sier at de ikke tror på Helvete. Grunnen til at de sier det er enkel. De har aldri vært der. Eller om de har vært der, så prøver de så hardt å glemme at de sier at det ikke finnes. Helvete finnes. Selvfølgelig finnes Helvete. Der det regner ild og svovel og der katastrofen ingen ende vil ta.

Tenk deg at du bor i en by med et helt ubetydelig navn. Det finnes mange slike byer. De som bor i den byen er gale og onde, og de liker det. De kommer til huset ditt om kvelden etter at det er blitt mørkt. De sniker seg fram som igler og ormer, og de ler når de nærmer seg. Så dunderer de på døra og roper etter faren din. "Hei! Er det noen hjemme?" Og de ler høyere og de slår så hardt på vinduene at de snart knuses.

Du ser blikket til faren din, det hjelpeløse blikket du har sett så mange ganger før, og du hater det. Stille går faren din mot døra, dum som han er, han vil snakke med idiotene, han tror at det går an å snakke med dem, men du vet at de er som dyr. Du vet at det de tenker på er sykt og

helt vanvittig. Han åpner, og det er bare så vidt de ikke velter inn, hele hurven. "Hei, Lot!," brøler de. "Vi så du fikk gjester i dag! To karer, Lot, to kjekke karer! Vil du ikke at vi skal få hilse på dem?" De er gale og perverse, de vil ha seg, disse mennene vil ligge med de fremmede gjestene. Faren din kremter. "Lot!," brøler de, og nå prøver de å trenge seg inn med makt.

Da sier faren din det du aldri skal glemme. Det som knuser din verden i småbiter:

"Jeg har jo to døtre som ingen mann har vært nær. La meg sende dem ut til dere, så kan dere gjøre med dem som dere lyster". Det sier faren din, og du forstår at han mener det. Han kommer til å gjøre det, han vil ofre deg og søsteren din for to fremmede gjesters skyld. Du ser søsteren din fare sammen, angsten lyser i blikket hennes, og du kjenner skriket i din egen kropp, galskapen som ikke bare er der ute lenger. Den er her. Helvete er i ditt eget hus, og faren din ser usikkert ut døra og kaller dyrene der ute for brødre, kjære brødre.

Da er plutselig gjestene der, de to ukjente mennene. De drar faren din inn og stenger døra. Det blir helt stille. Så snakker den ene av mennene med dyp og sterk stemme. "Nå skal dere bort herfra. Når morgenen kommer, så løp for livet. Vi vil ødelegge dette stedet. For et stort klagerop over folket er nådd opp til Herren. Han har sendt oss for å ødelegge byen". Du ser på de fremmede, og du ser at lyset i øyene deres ikke er til å ta feil av. De er kommet for å befri dere. De bærer med

seg en sterk stillhet, og du er ikke redd dem.

Da morgenen nærmer seg, går dere stille ut av dørene. De to fremmede legger hendene på skuldrene dine og sier: "Løp for livet! Se deg ikke tilbake, og stans ikke noe sted på sletten!" Og du forstår at nå kan du gjøre det du alltid har lengtet etter. Du kan løpe. Du kan endelig komme deg bort, ut, vekk. Du har krefter i kroppen, du er sterk som en løve. Du løper sammen med faren, moren og søsteren din. Da blodsmaken river i munnen og dere er kommet langt ut på sletten, skjer det. Varmen blåser mot deg bakfra. Du hører at det eksploderer og brenner, du hører vanvittige skrik og rop etter hjelp. Byen brenner, og det eneste du kan gjøre er å løpe. Da ser du moren din. Hun har sakkert farten, hun er foran deg, nå snur hun seg. Og du ser at hun ser. Hun ser hjemmet sitt, byen hun bodde i. Den er blitt et helvete, og hun ser dem som brenner i Helvete. Og blikket hennes stivner, hele kroppen hennes stivner, et sykt gisp over leppene, så blir hun stående, i en forvridd posisjon av angst og vanvidd, hun blir stående, og du løper forbi. Du mister henne og du mister alt.

Siden, da det hele er over, har du bare dette igjen: En ødelagt søster og en fortapt far. Og vissheten om at Helvete finnes og at du kom deg unna. Men om du fortsatt vil leve, om du fortsatt vil være her på jorden, er det én ting du alltid må huske: Det de fremmede sa. Se deg ikke tilbake. ■

Kompetanserådet lyser ut følgende videreutdanningskurs for prester og andre kirkelig ansatte

Søknadsfrist 15.03.2013

Ord som blir kropp: Homiletikk-kurs inspirert av amerikansk prekenkultur. Prekenen som muntlig formidling og møte mellom mennesker (20 stp).

Arr: *Det praktisk-teologiske seminar, Det teologiske fakultet og Fagråd for homiletikk.*
Med studietur til New York. Høst 2013 – vår 2014.

Språkssystemisk kontinuerlig arbeidsveiledning: Oppfølgingskurs for arbeidsveiledere i Den norske kirke (10 stp).

Arr: *Det teologiske fakultet, Det praktisk-teologiske seminar og Fagråd for arbeidsveiledning.*
Høst 2013 – vår 2014.

Menighetsutvikling i folkekirken – i skandinavisk perspektiv (20 stp).

Arr: *Det teologiske menighetsfakultet.*
Med studietur til Gøteborg og Sjælland/København. Høst 2013 – vår 2014.

Kasualia og sjelesorg - prostibasert (10 stp).

Arr: *Det teologiske menighetsfakultet, Institutt for sjelesorg og Fagråd for sjelesorg.*
Lokale samlinger og felles samling på Granavolden. Høst 2013 – vår 2014.

Pastoralklinisk utdanning (PKU) (20 stp).

Arr: *Det teologiske menighetsfakultet* i samarbeid med kurssteder.
Utvidet tidsramme h2013 -v2014, Akershus universitetssykehus og Institutt for Sjelesorg, Modum .
11 uker v2014, Lovisenberg Diakonale sykehus og Haraldsplass Diakonale sykehus.

Fullstendige utlysninger finnes på http://www.prest.no/?page_id=570 (> Videreutdanning > Kurs på Master-nivå). Søknad leveres elektronisk på www.kompetansekart.no

KOMPETANSERÅDET

Den norske kirkes presteforening
Det praktisk-teologiske seminar
Det teologiske fakultet
Det teologiske menighetsfakultet
Misjonshøgskolen

ASKEONSDAG

Askeonsdag - onsdag 13. februar 2013

Evangelietekst: Mark 2, 18-20

Lesetekster: Jes 58,4-10, Apg 13, 1-4; 14,22-23

Kenneth Hansen
Prostiprest i Nord-Gudbrandsdalen prosti
kenhan1984@gmail.com

Det er litt festlig å skulle skrive en tekst om fastetid samtidig som jeg forbereder meg på å ha ribbefett både på midt-dags- og frokost tallerken og ikke minst i kaffen. Vi går inn i vår feteste tid i året, men også en veldig hyggelig tid i kirken – og da er det greit å minne seg på at det kommer andre tider med litaniet, dystre salmer og tunge bibeltekster. Jeg skal gjøre et forsøk på å si noe fornuftig om dagen som innleder fastetiden og som samtidig avslutter *carne vale*; nemlig Askeonsdag.

TIL DAGEN

I HBO serien *Tremè* følger man i en episode feiringen av *Mardi Gras*. New Orleans er preget av fest, musikk og dans. Mot slutten av episoden får vi et innblikk i overgangen til Askeonsdag, hvor flere av karakterene korsner seg i pannen med aske. Episoden gir et fint bilde på overgangen mellom karneval og faste – fra fest, til mer balanserte tider.

I følge de bibelske forbildene skal

fastetiden vare i førti dager. Medregnet den stille uke varer den da i seks uker. Dette blir førtito dager. Men tidlig i tradisjonen så trakk man fra søndagene, da alle søndager regnes som en oppstandelsesdag – og dermed en festdag. Derfor må man trekke fra seks søndager, og for å kompensere for disse seks dagene måtte man begynne på en onsdag for oppnå de førti dager faste. Derfor er Askeonsdag den første dagen i fastetiden¹.

I *Tremè* korset de seg altså i pannen med aske. Og aske er et viktig fastesymbol. Peter Halldorf skriver at dette er tegnet på livet som sloknet, ilden som døde ut og kjærligheten som kjølnet; «Syndens lønn er døden». Asken skal da la oss forstå at vi må forandre våre levemåter. Asken minner oss om vår forgjengelighet², men det minner oss også om løftet om oppstandelse – asken brukes tross alt til å tegne et kors; håpets tegn. Vi tilhører Kristus, den korsfestede og oppstandne³. Så Askeonsdag innleder en tid der man skal tenke over livet sitt – gå litt inn i seg selv. *Kyrie eleison*. Gudstjenesten er også nedto-

net, vi bruker blant annet ikke *Gloria*. Fastetiden er en litt tung tid – men man skal ikke se bort fra at det er en tid som trengs, samtidig som det er godt å ha blikket frem mot det som kommer i andre enden av fasten; kristenhetens største fest, påsken.

TIL TEKSTEN

Disiplene til fariseerne og Johannes fastet. Det vil si at de fulgte de normer og regler som var lagt for samfunnet. Jesus og hans disipler skapte derimot «furore» ved ikke å innordne seg etter allmenn oppfattelse av hva som er riktig og rett – og dette skapte selvsagt debatt. Det var ikke tid til faste når Jesus var på jorden; det var alt for mye som skulle gjøres. Dette minner oss jo også om diskusjonen rundt sabbaten; selv ikke denne hellige innordning stoppet Jesus fra å gjøre gode gjerninger. Det spiller ingen rolle om man faster og gjør det «rette» hvis dette kommer på bekostning av medmenneskelighet. «Sabbaten ble til for menneskets skyld, ikke mennesket for sabbatens skyld» (v. 27) sier Jesus i noen vers lengre ned i teksten. Budskapet kunne ikke la seg rammes inn av gamle regler; det måtte sprengre grenser og være virkefullt for mennesker som trenger det.

«Da brudgommen blir tatt fra dem, og da, på den dagen skal de faste». I våre dager er det vel ingen som er ueinig i at vi kanskje burde roe oss litt ned. Tiden går fortere og fortere; og vi klarer nesten ikke å oppdatere facebook pro-

filen og «tweete» fort nok (heldigvis er også Paven nå på twitter!). Men fasten trenger jo ikke være en byrde; men man kunne jo godt brukt litt mer tid på sin egen helse (også prester!) og ikke minst på åndelig føde (også prester!). Jeg tror at med Jesu nye budskap; budskapet om Guds rike må det ikke fastes på samme måte som de gamle skikkene; men jeg tror vi skal ta på alvor det Jesus sier om at vi bør *faste*. Og i leseteksten denne dagen fra Jesaja 58, 1-10 får vi et godt bilde på hva faste er; «løse urettferdige lenker, sprengre båndene i åket, sette undertrykte fri...» Faste er ikke de gamle skikkene om og «bøye hodet som et siv og legge seg i sekk og aske» som Jesaja skriver, men å gi håp og *gjøre noe* for sine medmennesker. Derfor passer godt *Fasteaksjonen* i regi av Kirkens nødhjelp godt inn i denne beskrivelsen av fasten. Dette budskapet uttrykkes også sterkt i de ny formulerte *Dagens bønn* for Askeonsdag; «lær oss å granske oss selv så vi vender om og lenker løses, hjemløse kommer i hus og sultne får brød».

Når Jesus vandret var det nettopp dette som han og disiplene hans kjempet for. Da trengte ikke de å faste. Men nå er han ikke (fysisk) her, og dermed må vi ta opp kampen for de svake. Vi må se våre medmennesker.

TIL DAGEN

Jeg har ikke stor erfaring med å feire Askeonsdag. Men jeg er fasinert av tanken om aske og kors. Jeg tror dagen kan

gi en fin inngang til en tid som kanskje er litt ukjent i kristne kretser; faste har muligens en litt annen betydning for blant annet ungdommer. Ved å korse seg i pannen ved bruk av aske kan man gi en inngangsport til å reflektere over hva som er viktig i livet (flere steder gir prestene utfordringer til konfirmanter om å legge av seg noen ting i livet en dag eller to i uka i løpet av fastetiden) men samtidig gi styrke i korsets tegn; det samme tegnet som tegnes på hvert dåpsbarn; «vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstand-

ne Jesus Kristus og tro på ham». Vi er knyttet til Kristus; og asken og korset; askekorset kan minne oss om det virkelige sanne budskapet som sprenge gamle normer; for å fremme menneskers liv. «Ny vin sprenger gamle vinsekker» (v. 22)

Lykke til med fastetiden og alle forberedelser inn mot påsken!

Fotnoter:

1: Halldorf, Peter. 2012. Hellig år s. 95 Luther Forlag

2: Ibid. Side 96

3: Ibid. Side 97

HOS GUD I HANS NØD

1. søndag i fastetiden - Søndag 17. februar 2013

Evangelietekst: Matt 26,36-45

Lesetekster: 2 Sam 12,1-10, Hebr 5,7-9

Salmeforslag: NoS 128, 710, 476, 733

Christofer Solbakken
Generalsekretær i Bispemøtet
cso@kirken.no

Fastetiden innledes med fastelavns-søndag og askeonsdag. Første søndag i fastetiden har vi for oss den kjente fortellingen om Jesus i Getsemane. Med det er vi rett inne i faste- og påsketidens store drama. Det er en visuell og dystert beretning som antyder flere tema; kampen om kallet, troskap og etterfølgelse, utholdenhet og fasthet.

JESUS I GETSEMANE

Narrativet er like enkelt som spenningen er fortettet: Etter påskemåltidet og innstiftelsen av nattverden går Jesus og disiplene til Oljeberget. De kommer til Getsemane-hagen, og Jesus ber disiplene våke med ham mens han ber. Tre ganger kommer han tilbake og finner dem sovende. De maktet ikke å følge den enkle oppfordring. De er tilsynelatende uberørt av den surreale drama-

tikk som foregår i Jesu bønn.

Theologisk sett reises en rekke krevende perspektiver i denne teksten. Jesus ber til Gud, og han ber for seg selv. Han ber for den situasjon han står i og den gjerning han skal gå inn i. Hva vet han om den? Han legger sin egen vilje til side, og lar Guds vilje få råde – selv om den fyller ham med gru, sorg og smerte.

Hvordan skal vi forstå denne fortellingen? Hva tenker Jesus egentlig, hvordan forstår han seg selv og sitt oppdrag? Og hva formidler denne fortellingen til den som hører?

INKARNASJONEN

Uten læren om Kristi to naturer, som ble formulert på kirkemøtet i Kalkedon i 451, blir denne fortellingen bare banal og komisk. Hvis Jesus er Gud, hvordan kan han da føle smerte eller ubehag eller uvisshet eller sorg eller redsel? Kjenner han på dette, da er han ikke Gud, men

bare et menneske. Men hvis Jesus bare er et menneske blir bønner et uttrykk for en fanatikers blinde autoritetstro; Det han ikke selv vil eller forstår, det går han inn i. Plikten til kallet ender i selvutslettelse – bokstavelig talt.

Ordet ble menneske, hørte vi juledag. Men hvordan forstå den samtidige, historiske sameksistens av Ordet og mennesket? Og hva får det til konsekvens?

Kirkefedrene i Kalkedon beskrev Jesus om sann Gud og sant menneske i hvem de to naturer ikke sammenblandes, ikke forandres, ikke deles og ikke atskilles. Jesus er på en og samme tid både fullt og helt Gud og fullt og helt menneske. ”Ordet” og ”mennesket” har en personlig skikkelse. Jesus er ”Guds ord i person”.

Tonaturalæren er et av de kristologiske paradokser. Forsøk på å forklare og beskrive utover det faktum at to motsetninger er tilstede i den samme person, ender lett i håpløs spekulativ metafysikk. Det har det vært mye av, også i luthersk teologi – kanskje også hos Luther selv? For Luther var tonaturalæren og den gjensidige utveksling av egenskaper mellom de to naturer innen den ene person (*communicatio idiomatum*) et vesentlig teologisk premiss for forståelsen av Kristi legemlige nærvær i nattverden. For Luther handlet det selvsagt om Kristi guddom og Guds nærvær i verden.

Å fastholde tonaturalæren handler ikke om en invitasjon til metafysikk.

Det handler om hvordan vi kan tenke oss at Jesus viser oss Guds nærvær. Fortellingen om Jesus i Getsemane gir oss et bilde av Gud – et Guds-bilde – som er av en helt bestemt karakter. Med læren om Kristi to naturer som forståelsesraster blir fortellingen om Jesus i Getsemane til et fortettet uttrykk for den lidende Gud. Den Gud som viser seg i Jesus i Getsemane er en lidende Gud, en gudløs Gud, en forlatt og ensom Gud. Tonaturalæren er i denne sammenheng ikke metafysisk spekulasjon, men korsteologi.

DEN LIDENDE GUD

Mange har skrevet innsiktsfullt om dette. Ikke minst Dietrich Bonhoeffer. De fleste vil kjenne hans opptegnelser fra fengslet, utgitt under tittelen ”Motstand og hengivelse” (Sitatene nedenfor er fra den første norske utgaven, Oslo 1959). Influert av Barth som han var, men likevel på en helt annen måte enn ham, setter han opp forskjellen på kristendom og religion i diktet ”Kristen og hedning”:

*Mennesket søker Gud i sin nød,
trygler om hjelp om lykke og brød,
om frelse fra sykdom, skyld og død.
Slik gjør de alle, hedning som kristne*

(s.209).

Dette er det religiøse mennesket, det menneske som ut fra sin egen situasjon søker til Gud for å finne frelse, glede og trygghet. ”Religiøsiteten viser det men-

nesket som er i nød, hen til Guds makt i verden. Gud er en deus ex machina” (s.206). Det religiøse mennesket streber ikke bare mot Guds majestetiske allmakt og etisk fullkommenhet, men løper også ut og bort fra verden, og dermed også ut og bort fra sin neste. Han søker å finne Gud der hvor livet slutter.

Der hvor Barths kritiske kontraposering av kristendom og religion ender i en åpenbaringspositivisme som igjen gjør mennesket til et religiøst strebende vesen, fastholder Bonhoeffer kristendom som både ikke-religion og dennessidig (verdslig). Hvor Barth som kjent ikke hadde noe syn for tanken om den skjulte Gud, er Guds skjulthet en bærebjelke for Bonhoeffer.

Det er en radikal kors-teologi Bonhoeffer plederer, og den finner sitt ypperste uttrykk nettopp i Getsemane-fortellingen. ”Så klarte dere ikke å våke med meg en eneste time?” spør Jesus i Getsemane. Det er det motsatte av alt det et religiøst menneske venter av Gud” (s.207).

*Mennesket søker Gud i Hans nød,
finner Ham utskjelt, hjemløs og uten brød,
knuget av synder, svakhet og død.
De kristne blir hos Gud i Hans nød.*

(s.210)

LIVET I VERDEN – JESU TO BØNNER
Gud er i nød. Det er situasjonen i Getsemane. Fortellingen om Jesus i Getsemane er en fortelling om bønn. Mer presist er det en fortelling om to

bønner – bønnen til Gud og bønnen til medmennesket.

”Våk med meg”, ber Jesus sine venner. Den korteste og samtidig mest sårbare bønn et menneske kan rette til et annet: vær hos meg! Gi trøst, styrke, håp og mot, ikke ved ord, makt og voldssomme tiltak, bare ved nakent nærvær. Avkledd og maktesløs er dette det siste vi kan si: Våk med meg! ”Vårt liv som kristne kan i dag bare bestå av to ting: å be og å gjøre det som er rett blant menneskene” (s.176f), skriver Bonhoeffer, og fortsetter: ”Mennesket blir kalt til å lide med når Gud lider over den gudløse verden” (s.207).

Det kristne liv er å våke og be – ikke med lukkede øyne å foldede hender – men med åpne øyne og utstrakte armer. Det kristne livet er solidaritet med de lidende, med de sørgende, med de redde, med de ensomme. Omvendelsen til Kristus er ikke å vende seg bort fra det menneskelige og bort fra verden, men å vende seg mot verden og ”la seg rime med inn på Jesu Kristi vei, inn i den messianske gjerning som pågår” (s.208).

BØNNEN TIL GUD

Jesus ber sine venner våke, og han ber til Gud om nærvær og styrke. Blir han hørt? Ikke av disiplene. De sovnet.

”Den Gud som er med oss, er den Gud som overlater oss til oss selv”, skriver Bonhoeffer, og refererer til Jesu rop fra korset (Mk 15, 34) (s.205). Det er en motsigelsesfylt tankerekke Bonhoeffer

lanserer, når han skriver om at vi lever med og for Gud uten Gud. Det myndige menneske lever uten ”arbeidshypotesen Gud”, uten Gud som tankemessig premiss eller moralsk grunn. Men det myndige og troende menneske lever også med Guds nærvær i denne gudløshet.

”Det er ikke den religiøse handling som gjør en til kristen, men det å ta del i Guds lidelse midt i verdens liv” (s.208). Men å ta del i Guds lidelse er å leve for og overfor Gud, likevel ”autonomt” og alene. ”Overfor og med Gud lever vi uten Gud. Gud lar seg fortrenge fra verden og korsfeste. Gud er avmektig og svak i verden, og nettopp og bare slik er han med oss og hjelper oss” (s.205).

Fortellingen om Jesus i Getsemane formidler et bilde av Guds handling i Kristus. Den formidler også en trøst til den troende om Guds nærvær på tross

av lidelse og forlatthet. Et bud om tillit til Gud under alle forhold. Og et kall til å våke med vår neste, ta del i hverandres situasjon, og på den måten tjene Gud.

”Å tro lærer man først når man lever fullt ut i det dennesidige, dvs. midt i alle oppgaver, problemer, i medgang og motgang, i erfaringer og rådløshet. Først når man har gitt opp å bli til noe ved egen kraft – hva enten det er en helgen, eller en omvendt synder, eller en kirkemann (en såkalt geistlig personlighet!), en rettferdig eller urettferdig, en syk eller en frisk – da først kaster man seg helt i Guds armer. Da tar man ikke lenger sine egne lidelser høytidelig. Da er det Kristi lidelse i verden det dreier seg om. Da våker man med Kristus i Getsemane, og det mener jeg er tro. Det er ”metanoia”, og slik blir vi menneske og kristen” (s.211).

DET ER EN FORUNDERLIG REISE GJENNOM DAGENS TEKSTER!

2. søndag i fastetiden - Søndag 24. februar 2013

Evangelietekst: Luk 13, 22-30

Lesetekster: Jes 55, 1-7, 2 Kor 6, 1-10

Hans-Jørgen Svartvasmo
Sjømannsprest
hans.jorgen.svartvasmo@sjomannskirken.no

TRE SITUASJONSBILDER:

A: JESAJA:55.1-7

Forfatteren av Jesajateksten høres ut som en «herlig frelst» vekkelsespredikant som med ekte glede, lidenskap og stor overbevisning vil øse ut Guds godhet over alle i sin nærhet. Det er håp for alle!!! Mat og helse, liv og frelse. Gud er god og raus, og det er bare en ting å gjøre: å rooooooooope ut dette gledesbudskapet. Dette er «broder Åge» fra eldgamle tider: «dere som er uten penger, kom og kjøp korn og spis.! Kom, kjøp korn uten penger, vin og melk uten betaling». Gratis! «Broder Åge» gir en grunninnføring i umiddelbar nåde.

B: 2.KOR:6.1-10

Av en eller annen grunn får denne teksten meg til å tenke på første strofen i en sang av Terje Nilsen; «Her kommer to eldre herrer, som b'jynn å få dårlig tid. Her kommer to eldre herrer, to som har mere å gi.» Paulus og Teofilus har sannelig gjort et arbeidslag. Som «kirkefedre»

og menighetsplantere er de prøvet i alt!

De har tatt «broder Åge» på alvor, de har «smakt og kjent at det var godt», men de har også fått oppleve at det handler om «full pakke». At livet på Guds veier har innebåret utfordringer og påkjenninger, ja mere enn det - bare hør: «motgang, nød og angst, mishandling, fengsel opptøyer, hardt arbeid, nattevåk og sult.» Men det har altså vært verd alt sammen når de ser tilbake, for - «vi har ingenting, men eier alt». De «to eldre Herrer» gir en brukervurdering av nåden, og konklusjonen er entydig: den er bærekraftig.

C: LUK:13.22-30

Lukas skriver en ekte reiseskildring. Jeg har tenkt at Lukasevangeliet er et fryktelig rotete skrift, men ved nærmere ettertanke, så fortøner det seg som en temmelig umiddelbar form for reisebiografi. Av og til får man opplevelsen av å lese i «sanntid» - at Lukas «tar en Knausgård» og går inn i hendelsene med lupe, stetoskop og skalpell. Sånn som i dagens pretekst.

I det ene øyeblikket er det «ørneper-

spektivet» og nøkternt konstaterende får vi høre at Jesus «gikk fra by til by og fra landsby til landsby og underviste.» I neste øyeblikk er vi midt inne i dialogen sammen med en som spør «Herre, er det mange som blir frelst?» Det er innledningen til Jesus sitt lange svar: Han sa til dem:²⁴ «Kjemp for å komme inn gjennom den trange døren! For jeg sier dere: Mange skal forsøke å komme inn, men ikke klare det.²⁵ Når husheren først har reist seg og lukket døren og dere blir stående utenfor og banker på og sier: 'Herre, lukk opp for oss', da skal han svare: 'Jeg vet ikke hvor dere er fra.'²⁶ Da vil dere si: 'Vi har jo spist og drukket sammen med deg, og du har undervist på gatene våre.'²⁷ Men han skal svare: 'Jeg vet ikke hvor dere er fra. *Bort fra meg, alle dere som gjør urett!*'²⁸ Der skal dere gråte og skjære tenner når dere ser Abraham og Isak og Jakob og alle profetene i Guds rike mens dere selv blir kastet utenfor.²⁹ Fra øst og vest og fra nord og sør skal mennesker komme og sitte til bords i Guds rike.³⁰ Da skal noen som er de siste, bli de første, og noen som er de første, bli de siste.»

Jesus snakker om livet, ingen tvil om det. Om livet som forpliktelse, og om livets dype alvor, i den forstand at det krever vår deltakelse. Nåde den som lever!

ABC.

Det føles altså som om en preken på denne dagen forutsetter at man klarer å formulere en slags ABC på grunnlag av de tre tekstene.

For eget vedkommende, vil jeg umiddelbart innrømme at evangelieteksten oppleves ubehagelig nærgående. Det er på en måte som om lesetekstene hver på sitt vis har gitt oss en forsmak, både på livet og på nåden, men at Lukas i evangelieteksten lar Jesusordene komme oss så nær at de prikker meg i huden.

Lukas har en sosial vinkling i sin måte å fortelle evangeliet på. Han er ikke opptatt av å koseprate eller å klø meg, som leser, på ryggen. Snarere tvert om. I Jesusordene presenteres det en slags agenda for frelsen, og det hele oppsummeres i et ord, imperativen «KJEMP» - for å komme inn gjennom den trange døren.

Jeg kjenner at den trassige liberale- ren og antipietisten våkner i meg. Dette høres skremmende kjent ut: påskeleiren i noenogsytti, bedehusforkynnelse og utallige søndagsprekener gjennom et halvt århundre, velmenende gamle foreningsdamer og ungdommer «som har sett lyset» - alltid samme lekse: KJEMP.

Men jeg kan ikke avfeie det. Det prikker mot huden, dette ordet: kjemp. Og det er vitterlig det Jesus snakker om, kampen, som er noe annet og mere enn nærværet. Som er noe dypere og intensere enn støtteerklæringen. Som er noe mer forpliktende enn solidaritetserklæringen. Som er noe mere levende enn teoriene.

«Vi har jo spist og drukket sammen med deg, og du har undervist på gatene våre.» Jeg synes nærmest jeg hører ekko-

et av min egen stemme. Det holder bare ikke! Man blir ikke god av å oppholde seg i nærheten av det gode. Man blir bare mere tilbøyelig til å sole seg i glansen. Men Jesus har ikke så veldig sans for fansen.

Jeg vet ikke hvor dere er fra. *Bort fra meg, alle dere som gjør urett!* Det er litt av en kraftsalve. Hva består denne uretten i? Ja, skulle man komme med en utfyllende antakelse, ville det sannsynligvis sprengte rammene for denne tekstbetraktningen. Men mine tanker går umiddelbart i retning av et annet svar Jesus ga, på et annet spørsmål et par kapitler tidligere hos Lukas. Da lød spørsmålet: Hva skal til for å arve evig liv, og Jesus svarte: *«Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din kraft og av all din forstand, og din neste som deg selv.»*

Det finnes ingen større urett enn mangel på kjærlighet. (Det motsatte av kjærlighet er ikke hat, men likegyldighet.) Statistikk var muligens ikke fullt utviklet som vitenskapelig metode for 2000 år siden, men som realitet, var den høyst reell! Derfor tviler jeg ikke et øyeblikk på at Jesus er i stand til å vite sånn omtrent hva han har grunn til å forvente av menneskene som omgir ham. Nærvær, sympati, nysgjerrighet og «enighet i sak».

Jeg har en mistanke om at 2.søndag i advent handler om å fange inn noe av entusiasmen fra «broder Åge», og noe av realismen til de «to eldre herrer» for å svare på utfordringene fra Jesus i Lukasteksten.

Slik jeg opplever det, tar lesetekstene

oss med til møter hvo tro og liv er uløselig sammenbundet, og hvor tro skaper handling. Samtidig som de viser oss hvordan frelse, uansett hvordan man snur og vender på det, er en gave som gis av nåde.

Når Jesus taler, oppleves det som om han taler inn i en virkelighet, som riktignok ikke er vår, men som det er mulig å relatere seg til. Fordi han påtaler og advarer mot noen nedarvede personlighetstrekk som er gjenkjennelige i 2013: Likegyldighet, politisk korrekthet og «opphold i komfortsonen». Han oppsummerer det hele som urett!

Men alt håp er ikke ute, for «fra øst og vest og fra nord og sør skal mennesker komme og sitte til bords i Guds rike. Da skal noen som er de siste, bli de første, og noen som er de første, bli de siste.»

Jeg sa at Lukas går inn i dialogen i «sanntid». Jeg vil trekke det med meg til prekenen, og påpeke at livet også leves i «sanntid». Livet er ikke anvendte teorier, det er rett eller urett. Det har aldri vært ment å være likegyldig eller fylt av likegyldighet. Det har heller aldri blitt utdelt oss med garantier. Når jeg reflekterer over tekstene, slår det meg at de er fylt med pasjon - i ordets dobbelte betydning, altså lidenskap og lidelse. Nærmere en sann beskrivelse av livet, er det vanskelig å komme. Og skulle jeg driste meg til en homiletisk konklusjon for 2.søndag i faste, får det bli denne. Lev livet fullt ut - med både lidenskap og lidelse. Så får nåden ta over der vi ikke strekker til. Nåden som LEVER! ■

ETT STØRRE BORD

3. søndag i fastetiden - Søndag 3. mars 2013

Evangelietekst: Luk.22, 28-34

Lesetekster: Sak 3., 1-5, 2. Kor. 12, 7-10

Salmeforslag: NoS 544/582, 144, 120, 312

Anne Hege Grung
post.doc. ved Det teologiske fakultet, UiO
a.h.grung@sai.uio.no

Den kristne fastetiden blir ofte forstått som en tid for kamp og indre ransakelse. Tekstene denne søndagen gir rikelig med anledning til å reflektere over begge deler. I Sakarjateksten står Josva under anklage både fra Satan og Herren. Han blir beskrevet som skitten – og derfor utsatt. Han får rene klær. I korintierbrevsteksten erklærer Paulus at han har «fått en torn i kjødet», men han konkluderer med å si at «når jeg er svak, er jeg sterk». Prekenteeksten forteller om Jesu kamp for disiplene sine, at han betror dem Guds rike, men så kommer den kjølige/triste/konstaterende bemerkningen fra Jesus til Peter etter at denne har erklært Jesus evig troskap: «Jeg sier deg, Peter, før hanen har galt i natt skal du tre ganger ha nektet for at du kjenner meg».

Fortellingen om Peters fornektelse

av Jesus fungerte som en slags skrekkhistorie i min barndom; en moralfortelling over hvordan den bråkjekke disippelen ble grundig revet ned fra sin pigestall, og en advarsel om at vi aldri måtte fornekte Jesus. I denne teksten kommer det som et profetisk varsel om det som skal skje, Jesus slår fast at det er nettopp det Peter kommer til å gjøre. Peters blånektende reaksjon på det Jesus sier er ikke formidlet i Lukas slik den er i Matteus- og Markusevangeliets versjoner av fortellingen. Mennekelig svakhet blir erkjent i alle de tre tekstene, og denne svakhetens er utmeislet som ytre skittenhet, torn i kjødet, og manglende karakter i form av fornektelse. Alle tre former for svakhet og mangler framstår som beklagelige, alvorlige, fatale. Tekstbolkene er alle knappe, og kuttet til slik at mange gode momenter som kunne kastet lys over svakhetene og manglene er utelatt. Jeg skulle for eksempel gjerne sett at prekenteeksten

startet noen vers tidligere der kampen blant disiplene om å være den største blir irttesatt av Jesus, som erklærer at han selv er en *tjener*.

Hva slags kamp og hva slags indre ransakelse kan disse tekstene framkalle og skape blant oss? Kanskje må vi begynne med vår egen forståelse av svakhet, eller følelse av avmakt. Jeg har lyst til å koble dette sammen med disiplenes diskusjoner om hvem av den som skulle være den største, selv om dette bare er et tekstlig bakteppe for preteksten.

Å kjempe for å sitte øverst (eller i alle fall høyt oppe) ved bordet, eller for å få den oppmerksomhet og posisjon man føler at man bør få (eller rett og slett fortjener) er det lett å kjenne seg igjen i. Det er like lett å kjenne seg igjen i at man har svakheter, at man ikke når opp til egne idealer, og kanskje også en erfaring av å svikte Gud eller mennesker – hvis vi våger å innrømme det. Men hva gjør vi med disse erfaringene, følelsene, opplevelsene? Skaper vi rom der vi kan snakke om det å slåss for å få plass, oppmerksomhet? Eller rom der vi kan dele våre erfaringer av svakhet, av å ha sviktet? For meg ser det ut til at det å dele dette i passe, lett forskjønnede versjoner opplagt kan ha en plass. Det kan til og med være med på å gi oss oppmerksomhet, kjærlighet og aksept. Å innrømme sine egne svakheter kan være en måte å oppnå tillit hos andre på, og man kan gjerne framstå som ekstra from eller kledelig selvkritisk når man gjør det. Men hva med det som

virkelig er stygt: der andre er skjøvet ut i kulda eller presset ut av en sammenheng, fratatt verdighet, alt for at en selv skulle komme høyere opp ved bordet? Eller de svakheter og feilgrep som har fått varige konsekvenser for andre mennesker, som vi ikke orker å vedkjenne oss eller å dele med andre?

Jeg kom til å tenke på boka Taus himmel av Shusaku Endo (fra 1966) da jeg skrev denne teksten. I boka skildrer forfatteren de grusomme forfølgelsene kristne i Japan ble utsatt for rundt 1630. De kristne ble truet til å trække på et bilde av Kristus for å vise at de tok avstand fra kristentroen, ellers ble de torturert og drept. Gud gir ingen tegn – himmelen er taus. Noen av prestene anbefaler kristne å trække på bildet av Kristus, slik at ikke de alle blir drept. Kristi nåde vil også romme sviket, fornektelsen, for å berge livet. Boka er en tankevekkende kommentar til hvordan preteksten vår ofte blir utlagt. Hvem har rett til å kreve at andre skal ofre livet?

Paulus' utsagn om at 'når jeg er svak, så er jeg sterk' kan være en menneskelig innsikt skrevet med troens inspirasjon, eller en besvergelse. Den er litt provoserende hvis man tar det alvorlig. Å innrømme svakhet og feilgrep for seg selv og andre kan åpne for ærlighet og fellesskap, det er sant. Men for den som virkelig kjenner seg svak, er det ikke bare å ty til paradokser eller besvergelses. Menneskelivets begrensninger oppleves jo nettopp som begrensninger, svakhet som problemer, svik som

alvorlige feilgrep.

Jeg finner en dyp trøst i Jesu konsta-
terende utsagn om hva Peter kommer
til å gjøre. Like før dette blir jo den sam-
me Peter sammen med de andre tilsagt
Guds rike, og Jesus sier at han 'igjen' vil
vende om. Også i de andre tekstene er
det et gudsbilde som favner mennesker
slik vi er, slik vi framstår, ikke slik vi bør
være eller slik vi gjerne ser oss selv. Så
blir dette evangeliet stående, og vi har

hørt det før: Også alt det unevnelige av
svakhet, svik og mangelfullhet som vi
bærer med oss rommes av Jesus. Dette
mysteriet framstår som større og større
jo ærligere vi våger å være mot oss selv.
Å utforske dette mysteriet i et felles-
skapsperspektiv er langt mer livgivende
enn å kjempe til seg plassene øverst ved
bordet. Bygg heller bordet større, slik at
alle kan få en plass der.

ETT LITE EVANGELIUM

4. søndag i fastetiden - Søndag 10. mars 2013

Evangelietekst: Joh 6,24-36

Lesetekster: 5 Mos 8, 2-3; I Kor 10, 16-17

Gyrid Gynnes
Studentprest i Trondheim og forfatter
gyrid.gynnes@ntnu.no

Siste ferieuke ble for mitt vedkommende lagt til Madrid, desember i 2012. Det som gjorde sterkeste inntrykk var ikke museene med Goyas malerier og storlagen arkitektur: Hver eneste ettermiddag i en uke i sentrum av Madrid var store, fredelige demonstrasjoner. Studenter og bestemødre protesterte side om side mot privatisering av helsetjenester og husutkastelser. Finanskrisens etterdønninger har i sannhet lenge vært synlig i store deler av Europa. Det er kun unntaksvis at det når norske TV-skjermer. Som prest og vert i Vår Frue Åpen kirke i Trondheim har jeg møtt mange euroflyktninger: Mennesker med utdanning og fremtidsdrømmer som rett og slett ikke finner jobber i de europeiske landene de kommer fra. Kanskje finnes det jobb i Trondheim, i service-bransjen, i bygge-bransjen? Kanskje ikke.

I møte med denne virkeligheten: Hvordan feire faste i 2013? Hvordan rituelt avstå fra mat, når det er så mange også i vår egen verdensdel som går sultne? Hvis vi virkelig forsøker å ta inn over oss hva sult er - er ikke faste i denne sammenhengen en makaber luksus? Og hvordan lese dagens prekentekst fra norske prekestoler, uten at det kjennes pinlig?

I teksten kommer folket til Jesus. Dagen i forveien har han mettet fem tusen på den ene siden av Galileasjøen (John 6: 1-15.) Kvelden i forveien har han gått på vannet på den denne sjøen(6:16-20). Derfor er folket nå forvirret: I går så de disiplene gå om bord i den eneste båten som fantes båten uten at Jesus var med (6:22). Nå er Jesus borte, og de forstår ikke hvor han er. De finner ham på den andre siden av Galileasjøen, i Kapernaum (6:25). Hvordan har han kommet seg dit, spør de. Dagens prekentekst (26-36) er Jesu

svar og responsen til dem som har lett, og nå funnet ham.

Det er et problematisk svar, og det er ikke gitt at det finnes et evangelium for dem som hørte svaret, og for oss i dag. I bakhode synger Patti Smith: Jesus died for somebodys sins, but not mine. Spørsmål knyttet til Jesu relevans i møte med demonstrasjonene i Madrid (og så mange andre steder) blir i denne teksten påtrengende. Opplevelsen av at det kan være pinlig å lese denne teksten fra norske prekestoler, vokster frem nettopp av denne usikkerheten om dette er en tekst som kan ha eksistensiell eller etisk normativ kraft, 2000 år etterpå.

For hva er det Jesus svarer? Først anklager han folket for ikke å være interessert i budskapet hans, mens kun for at de materielle godene som følger av underne han har gjort (gårsdagens brødunder). I kontrast til dette ber ham dem fokusere på immaterielle goder som ifølge han «består» og er «evige». Jesus setter her opp en unødvendig og kroppsfjendtlig kontrast mellom det materielle og det immaterielle. Som feminist er det god grunn til å arrestere Jesus for denne dikotomiseringen, og minne ham på at også han var født av en kropp og overlevde de første månedene fordi et menneske lot ham spise av sin kropp.

Videre i teksten utdypes denne tilsynelatende motsetningen mellom det konkret spiselige og det evige, ved at Jesus omtaler seg selv som «livets brød» og sier «Den som kommer til meg, skal

ikke hunge, og den som tror på meg, skal aldri tørste» (6:34). 2000 år senere må vi nøkternt konstatere at lik på Jesu tid er verden full av sultne mennesker, og både for 2000 tusen år siden og i dag er det er åpenbart at troen på Jesus er Menneskesønnen sendt fra Gud ikke tar bort sult og tørste. Det er noe dypt provoserende i Jesu løfte om at troen på ham skal stille sult. Selvsagt kan han ikke det. Guds allmakt kan gjerne ha skapt himmel og jord, men den innbefatter ikke verdens kornvarelagre eller matvarepriser. Selvsagt kan ikke det faktum at kristendommen er verdens største religion og at den religiøse arven til verdens eneste økonomiske supermakt (USA) forhindre at sult finnes, og vil fortsette å finnes. Jeg undres på om jeg hadde turt å lese denne teksten i en menighet full av sultne mennesker. Hadde jeg vært norsk teologistudent eller utsending for en bistands- eller misjonsorganisasjon hadde det vært noe dypt foraktelige i en slik lensing. Kanskje er det kun mulig å lese denne teksten sammen med sultne mennesker hvis predikanten selv er sulten, forstår dypet i magens hulrom, i det å ikke ha noe å gi barna når natten kommer. Provokasjonen handler ikke bare om fraværet av å kunne innfri løftet, men også den nagende tvilen: Blir ikke da det den åndelige sulten som stilles av troen på Jesus (vers 35) og i nattverden (versene 47-58) en luksus for middelklassen, en middelklasse som i land etter land viser mindre og mindre inter-

esse for kristen tro?

Hvis det over hode skal være mulig å forholde seg dagens prekentekest, må det være gjennom å bruke et annet blikk. Jesu ord om at han er livets brød og drikke må forstås som metaforer, ikke konkret beskrivelse av virkeligheten. Men holder ordene hans, som metafor? Er troen på Jesus like viktig som mat og drikke? Åpenbart ikke. Millioner av mennesker lever gode etiske og eksistensielle liv uten å forholde seg til Jesus. Ateisme og human-etikk gir like gode svar på livets store og små spørsmål som kristendommen. Også her kommer prekentekest til kort, i møte med verden av 2013.

Men kanskje, finnes det et lite evangelium i teksten like vel, et det går an å lese høyt med hevet hode, ikke bare på prekestolen, men på skolen og kjøpesenteret, i hoppbakken og gamlehjemmet. I vers 33 sier Jesus: «Guds brød er det brødet som kommer ned fra himmelen og gir verden liv». Verden og samfunnene våre er fulle av liv – både på godt og vondt. Vi kjenner og er en del av livet som skjer, her og nå. Livet er ikke kristent, det er ikke noe som skjer kun i kirkene, det strømmer ikke ut fra dåpen eller nattverden. Livet er alminnelig, sekulært. Livet skjer når menneskets blod pumpes rundt om i kroppen,

det videreføres ved at kvinner føder nye barn. Jesus gjør i vers 33 en tolkning av dette fellesmenneskelige, erfarte livet: Det er Guds brød som gis til menneskene. Men denne tolkningen er ikke nødvendig for at livet skal skje: Barn fødes helt uavhengig av hvilken Guds navn (eller ingen Gud) takkebønnen adresseres til. Kornet gror eller ikkegror uavhengig av det ofres til Astarte, eller om det gjødsles med gjødsel fra YARA. At livet er Guds brød er en mulig tolkning, blant mange andre.

I lys av Jesu tolkning av livet som Guds brød og livet som noe som skjer helt uavhengig av om det kalles dette eller noe annet er det mulig å si: Hvis Gud er den som gir det alminnelige liv, og setter det alminnelige fri til å tolkes som Guds, Allahs eller tilfeldighetens gave, da betyr det at Gud nødvendigvis kristen. Gud er ikke bare kristendommens eiendom. I så tilfelle er dette verset uttrykk for den samme teologien som kommer til uttrykk i Markus 4:26-29, hvor Guds *rike* liknes med såkoret som vokser automate, av seg selv. Uavhengig av om det identifiseres som kristent eller ikke. Det er en svakhet i en slik teologi som er sterk nok til å bære både tro og en etikk for hvordan det er å være troende.

Ord som blir kropp

*Homiletikkurs inspirert av amerikansk prekenkultur.
Prekenen som muntlig formidling og møte mellom mennesker.*

Videreutdanningskurs i New York og Oslo.

20 studiepoeng, 25 studieplasser.

Gudstjenestereformen legger vekt på involvering. Prekenen er et møte mellom mennesker, formidlet muntlig av predikanten. Fokus på muntlighet er forenlig med solid teologisk forankring.

Kurset fremmer en enkel og treffende prekenform, som samtidig er lærd og kritisk. Form sees i sammenheng med innhold. Kurset henter inspirasjon fra predikanter og teologiske miljøer i New York, fra nyere former for muntlig formidling og fra arbeid med bibeleksegese og dogmatiske motiv. Målet er å kommunisere en teologi hvor grunnleggende kristne motiver ikke forsvinner i abstraksjoner.

Kurset organiseres som to ukessamlinger. Den første finner sted i New York i oktober 2013, den andre i Oslo i mars 2014. I begge ukene deltar man i praktiske øvelser og arbeider med egne prekener. Man får også oppleve spennende muntlige kulturer (black preaching, borgerrettsbevegelse, stand-up).

Lesesenum ca. 1500 sider. Mappeinnlevering med skriftlig evaluering.

Kursavgift 18 000 kr.

10 – 12 uker permisjon anbefales

Faglig ansvarlig: Førsteamanuensis i homiletikk Sivert Angel, Det praktisk-teologiske seminar (sivert.angel@teologi.uio.no), bymisjonsprest Carl Petter Opsahl, Det teologiske fakultet.

Se fullstendig kursbeskrivelse på Det teologiske fakultets hjemmeside

KRISTUS OG FATTIGDOM

Palmesøndag - Søndag 24. mars 2013

Evangelietekst: John 12,1-13

Lesetekster: Sak 9,9-10; Fil 2,5-11

Øystein Evensen
Sokneprest, Tinn
oystein.evensen@kirken.tinn.no

Palmesøndag bærer noen likhetstrekk med Kristi Åpenbaringsdag og Kristi Forklarelsesdag. I delen av kirkeåret fra Jesu fødsel i julen til hans død i påsken er vi blitt tegnet et stadig mer detaljert bilde av hvem Jesus var og er. Vi er brakt til erkjennelsen av at han er Messias, Guds Sønn, men hva slags Messias, hva slags konge er han egentlig? Her i innledningen til påsketiden, da dette ble gjort klart en gang for alle, blir litt mer lys satt på saken.

LESETEKSTENE: DEN FATTIGE MESSIAS

Jesu inntog i Jerusalem bygger på teksten fra Sakarja om Fredskongen på Sion, så det er passende at den er med. Dette er en av en rekke tekster i Sakarja som har sine motsvar i pasjonsberetningene. Den gir en visjon av en konge som vil bringe fred til folkeslagene – hvis rike vil nå til jordens ender. Han kommer ridende på et esel og blir omtalt som fattig og/eller ydmyk. Det hebraiske ordet

ani kan oversettes med begge deler: det som er enkelt, uten prakt. Ordet knytter an til forestillingen om en konge som ikke har behov for ytre stas og prakt. Rettskaffenhet er all den prakt han behøver.

I teksten fra Filipperbrevet finner vi en av de flotteste og eldste kristushymnene i urkirken. Den nøyaktige betydningen, særlig for kristologien, er omstridt, men den beskriver i et hvert tilfelle Kristus som en som avsto fra de rettigheter og herligheter som naturlig tilhørte ham for å bli fattig for menneskenes skyld. Spesielt med denne hymnen som lesetekst ville jeg ikke latt sjansen gå fra meg til å velge Olov Hartmanns vaker *För at du inte som en av salmene.*

För at du inte tog det gudomliga dig til en krona,

för at du valde smålek och fattigdom, vet vi hvem Gud är.

Det er dette som gjør at han blir opphøyet til å bære Guds eget navn, for han viser med dette hvem Gud er.

Paulus oppfordrer oss til å ha samme sinnelag som Jesus. Denne hymnen er

et evangelium for de fattige og lave, de som Kristus identifiserer seg med og stiller seg på side med, og en fordring til de rike og mektige: vil dere (vi) gjøre det samme?

JESUS ELLER DE FATTIGE - ET FALSKT OG UÆRLIG DILEMMA

Evangelieteksten fokuserer på salvingen av Jesus like før inntoget i Jerusalem. Parallelttekster finner vi hos Markus 14,3-9 og Matteus 26,6-13, men ikke hos Lukas. Det er mulig at Lukas, med sitt engasjement for de fattige, anså denne historien som problematisk. For en historie unik for Lukas med flere likhetstrekk med denne, men med et annet fokus, se Luk 7:36-50.

Jesus er igjen på besøk hos sine venner i Betania, Lasarus, Marta og Maria, denne gang i forkant av påskehøytiden. Sist gang han var der vekket han Lasarus opp fra de døde. Både Jesus og Lasarus er høyt ettertraktede blant jødene på dette tidspunktet, noen som følge av underet Jesus har utrettet og noen fordi de har planer om å ta livet av dem. Jesus vet at timen for hans død nærmer seg.

Maria, søsteren til Lasarus og Marta, kommer med en kostbar nardussalve. Dette er et svært luksuriøst og eksotisk produkt. Verdien blir beskrevet (av Judas) som 300 denarer. Hvis vi tar i betraktning at en denar var en vanlig dagslønn så var verdien av salven ikke langt unna en årslønn – de ofte stive prisene på moderne skjønnhetsprodukter kan ikke helt sammenlignes. Med denne

salven salvet hun Jesu føtter og, i likhet med kvinnen i Lukas 7, tørker hun dem med sitt eget hår. Hos Lukas er denne handlingen fremstilt som et særlig tegn på hengivenhet, og det er det nok ingen tvil om at det er her også. Mesteren hadde reddet hennes elskede bror fra døden, så alt dette kan ha vært et uttrykk for takknemlighet.

Judas ser ikke på denne hengivelsen som prisverdig. Han anklager Maria for økonomisk feilprioritering – inntekten fra salven kunne ha blitt brukt på de fattige, på de som virkelig trenger det. Judas får i dette evangeliet hele skylden for anklagen mot Maria. I Markus er den kritiske røsten ikke navngitt, og det flere som er med på å skjenne på kvinnen. I Matteus er det disiplene generelt som blir forarget. I *Jesus Christ Superstar* er Judas oppriktig opptatt av de fattige, men her blir også hans motiver anklaget. Han bryr seg ikke om de fattige, men om sin egen mulighet til å stjele fra fattigkassa. Det kan tyde på Judas som dramaturgisk figur ble fremstilt mer og mer skurkaktig utover i kristendommen.

Jesus taler strengt imot denne kritikken. Det kan være greit å merke seg at det Jesus først og fremst er opptatt av er å beskytte kvinnen «La henne være!» snarere enn sin egen rett på luksus, men det er også underforstått at velgjerninger mot ham også er rettferdige. Og det er nå de må gjøres! Jesus knytter hele handlingen til sin død: han er blitt salvet til sin gravferd. Velgjerninger mot de fattige er viktige (det å se sin bror lide nød

og lukke sitt hjerte for ham er uforenelig med kristen kjærlighet i den johanneiske brevlitteraturen), men disiplene vil alltid ha mulighet til å gjøre slike valgjer-ninger. Det er ikke å forakte å unne Jesus godt også, nå den siste tiden de har ham. Med utgangspunkt i lesetekstene så må også han regnes blant de fattige. Ellers betrakter han valgjer-ninger mot de fat-tige og nødlidende som ensbetydende med valgjer-ninger gjort mot ham, og nå er det slik vi kan tjene ham.

Er det kanskje en underforstått kri-tikk og fordring i ordene «de fattige har dere alltid hos dere»? De fattige har dere alltid hatt og vil alltid ha hos dere, men har dere vært så opptatt av deres velferd før? Hvis pengene for salven hadde vært spart, ville de da ha gått til de fattige?

Jeg kan huske en kritikk rettet mot en investering i et skoleprosjekt for en bar-neskole i Soweto. De hadde gått til inn-kjøp av fotballdrakter til barna, og dette ble betraktet som sløseri ettersom det fremdeles fantes barn som ikke hadde råd til skolegang. Burde ikke pengene vært bedre brukt? Det var strengt talt en smålig kritikk. Med skam å melde var jeg selv en av disse kritikerne, og jeg vet i alle fall at jeg ikke hadde brukt et øre selv på noen av de formålene jeg mente pen-gene helst burde ha blitt brukt til. Jeg ble heldigvis satt temmelig kraftig på plass på den tiden. Den beste måten å gjøre godt mot dem som behøver det er ved selv å engasjere seg for dem, og ikke ved å anklage valgjer-ninger man føler det er mindre behov for.

PALMESØNDAGENS BUDSKAP: DEN FATTIGE MESSIAS ER KOMMET!

Segmentet i Betania blir avsluttet med en gjentakelse av at jødene søkte etter ham, i både gode og mindre gode øyemed. Den går så over i fortellingen om inn-toget i Jerusalem. Dette er i likhet med flere av pasjonsberetningene en begi-venhet som blir beskrevet av alle evange-listene. Lovprisningen til folkemengden og eselet er felles for dem alle, men det er kun Johannes som nevner palmegreiner. Kanskje Eselsøndag hadde vært et mer passende navn for dagen, ettersom det er eselet som utenom Kristus er den av-gjørende faktor i beretningen.

Jeg undrer meg litt over at man i tekstboken har valgt å avslutte teksten med lovprisningen etter vers 13, og ikke etter vers 15 eller 16, og slik fått med eselet. Tilknytningen til teksten i Sakarja bør være nyttig å få med. Når Jesus kommer inn i byen blir han hyllet som en konge av folkemengden. Ved å ri inn på et esel knytter han seg selv til profetien i Sakarja og forteller med dette hva slags konge han ønsket å bli sett på som. Han er den fattige og ydmyke kon-gen som ikke lar seg lede av det som er stort og praktfullt i denne verdens riker, hvis rike rett og slett ikke er av denne verden. Som Kristus i Filipperhymnen velger han en tjeners rolle, for i dette ligger sann kongeverdighet. Den stør-ste skal være alles tjener! Dette kommer spesielt tydelig fram i neste kapittel, når Jesus vasker disiplenes føtter, men det er evangeliet for neste torsdag. ■

TO HOMILETISKE BIDRAG OM FORKYNNELSE OVER DET GAMLE TESTAMENTET

Walter Brueggemann: *The Practice of Prophetic Imagination. Preaching an Emancipatory Word*. Fortress Press, Minneapolis 2012

Alexander Deeg, Walter Homolka and Heinz – Günter Schöttler (eds.): *Preaching in Judaism and Christianity. Encounters and Developments from Biblical Times to Modernity*. Walter de Gruyter, Berlin – New York, 2008

Sivert Angel
Konst. rektor, PTS
sivert.angel@uio.teologi.no

To ulike bøker om forkynnelse over tekster fra Det gamle testamentet gir to ulike perspektiv på hvordan en predikant bør gå frem i sin gjerning. Den ene boka er fra USA, den andre fra Tyskland.

Walter Brueggemann utgir sin homiletikkbok etter en lang karriere som GT – forsker, kombinert med et virke som prest og forkynner i United Church of Christ, som i USA utgjør den liberale fløy av reformert kristendom. I sin forskning var Brueggemann talsmann for den retoriske kritikk. Denne lesemåte utnytter han i sine anbefalinger for prekenere over profetstekster. Man må se hva tekstene gjør i kraft av sine strukturer og bevegelser for å se hva de samme tekstene kan gjøre i dag ved hjelp av en dyktig predikant.

Profetstekstene er del av narrativer

som de taler inn i. Disse har sine paralleller i vår samtid og det gjør at profetstekster kan ha en lignende funksjon nå som den gang. Fortellinger omgir prekensituasjonen på lignende hvis som fortellinger en gang omga profetenes virke. For å adressere dem, må predikanten mobilisere sin forestillingsevne, begi seg inn i en profetisk forestillingsverden og forestille seg Herren handlende agent i verden. Skal predikanten greie det, må hun eller han unngå to fallgruver som truer med å sluke dagens taler om Gud: Den ene er å holde Gud på avstand fra verden, den andre er å tenke seg Gud som en som bare er opptatt av vårt velbefinnende. Predikanten må altså unngå både den irrelevante transcendens og den koselege immanens, sier Brueggemann. Om det lykkes, kan prekenen bli en profetisk proklamasjon som iscenesetter en konkurranse mellom ulike narrative fremstillinger av verden, på lignende

vis som Elia gjorde på Karmelfjellet. Selv om den er beslektet, er dagens konkurranse annerledes. Nå handler det ikke om konkurransen med Baal – profetenes guder, men om implisitte ateismer, slik man for eksempel finner dem i den militante konsumerismen.

Brueggemann mener at denne konkurransen i dag kjempes for undret og mot selvtilstrekkeligheten, for emansipasjon fremfor produksjonsjag, dialog fremfor monolog, venting fremfor fortvilelse. Ikke bare kampen, men også profetenes og predikantenes sosiale rolle er parallell, hevder Brueggemann. Mens profetene angrep rojal selvbevissthet blant etablissementet i Jerusalem, lanserte et paktsalternativ og så sin virksomhet som oppmuntning til alternative fellesskap, slik bør dagens profetiske preken på tilsvarende vis motsette seg den demokratiske kapitalismens absolutte krav.

Ved å følge en lesestrategi som relaterer proklamasjon til omkringinglige narrativer, kan dagens predikanter i sine prekener over profetiske tekster gjenta proklamasjonen på en måte som lar dem ta del i Guds historie på lignende hvis som profetene: De kan rive ned for å plante og bygge. Slik ønsker Brueggemann å gjøre GT – profetier viktige uten å gå veien om en tradisjonell frelseshistorie forstått i lys av NT. Samtidig ender han opp med å syntetisere profetene til et budskap som er mistenkelig forenlig med den liberale versjon av frigjøringssteologien som

forkynnes i Brueggemanns kirke i USA.

Alexander Deeg er lutheraner og professor i homiletikk i Leipzig og har vært opptatt av jødisk forkynnelse og av hva kristne forkynnere kan lære av den. Det var tema for hans doktoravhandling og er også tema for utgivelsen fra 2008 som han var medredaktør for. Den samler bidrag fra konferansen «Preaching in Judaism and Christianity» holdt i Bamberg 2008 med bidrag fra jødiske og kristne forskere.

I sine egne bidrag til boken peker Deeg på en lese- og forkynnesstrategi som er alternativ til den han mener Brueggemann står for. Et hovedpunkt for Deeg er skillet mellom to predikantholdninger. Den ene kaller han *metascriptural*, den andre *scriptural*. Selv om Brueggemann selv hevder noe annet, mener Deeg å finne en *metascriptural* predikantholdning hos Brueggemann: Han ønsker å identifisere hva teksten egentlig handler om for å være dens talsmann og slik setter han seg selv som tekstens ytre autoritet. Mangfoldet i tekstene sammenfattes til korte og tydelige utsagn på en måte som sammenfaller med en tradisjonell kristen prekenform, nemlig tretrinnsutlegningen. Den leder fra lesning til lære til anvendelse på dagens situasjon. Slik blir teksten ikke et rom å gå inn i, men heller et springbrett å ta avsats fra.

Som alternativ til denne holdningen, anbefaler Deeg en holdning inspirert av fremragende rabbinsk forkynnelse. I følge Deeg kjennetegnes denne ikke

av en *metascriptural*, men en *scriptural* holdning til teksten. Det er en fortolkning som går inn i teksten uten å søke veier ut av den til den sanne fortolkning eller til det gyldige budskap. Den ser prekenen som en hjelp til å lese teksten. Ved å oppdage hull og vanskeligheter og forsøke å fylle disse på måter som på en gang er både kreative og alvorlige, vil den holde teksten levende gjennom

prekenen.

Begge bøkene er gode bidrag om forkynnelsen over tekster fra Det gamle testamentet og anbefales den interesserte predikant. Felles for dem begge er insisteringen på at det i GT finnes dype og umistelige innsikter. Hvor mye man må vite om hva disse innsiktene er før man møter tekstene med åpenhet og interesse, ser de ulikt på.

GOD BØNNEBOK FOR LIKE LESERE

Jan Christian Kielland
 Gateprest for ungdom i Oslo
jan.christian.kielland@oslo.kirken.no

Martin Lønnebo er den svenske biskop emeritus som står bak Kristuskransen (meditasjonskransen med perler i ulike farger) samt over 30 andre bøker om kristen tro og spiritualitet. Lønnebo har de siste tiårene vært en av de viktigste bidragsyterne i utviklingen av kristen spiritualitet i Norden. Nå har en av hans noe eldre bøker, «Betraktelser och böner» fra 1995, kommet i nyutgivelse med tittelen «Bønnens hage». Boken tar leseren gjennom fire ukers daglige bønnestunder med et refleksjonsstykke etterfulgt av en kort liturgi.

I boken introduserer Lønnebo denne hagen - et meditativt rom som leseren kan tre inn i.

I starten av boken lar Lønnebo denne hagen tegnes med utgangspunkt i paradishagen og det han mener er en «hageby» i Johannes Åpenbaring. Leseren utfordres til å skape sin egen indre hage med bilder, farger og lukter. Lønnebo inviterer slik inn i en sanseilig spiritualitet hvor bønner «plantes» og vender seg mot «nådens flommende sol». Sammen med fokus på stillhet og korstegning, viser åpningen for sanselighet hvordan Lønnebo har gått foran

i å hente en større bredde av den kristne tradisjonen inn i nordisk luthersk spiritualitet. I dag er disse impulsene utbredt i Den norske kirke, noe blant annet også Taizé, retreatbevegelsen og keltisk spiritualitet har bidratt til. I 1995, da denne boken ble utgitt første gang, var denne spiritualiteten i større grad enn i dag uttrykk for nytenkning.

Og nettopp her er en hovedutfordring ved denne boken. I dag framstår den ikke som nytenkende, men som litt for preget av sin tid. Lønnebo skriver «La oss avslutte denne mandagen med de hellige gudsnavnene: Faderen, han som har skapt oss, Sønnen, han som vandrer sammen med oss, Ånden, han som leder oss hjem.» Det er tydelig at Lønnebo i 1995 kunne trengt en grundig leksjon i kjønnsinkluderende språk, og vi får håpe at han siden har fått det. Så burde også boken vært revidert på dette punktet før nyutgivelsen. Dagens kirke er også problematiserende i større grad enn i 1995, og enkelte mener kirken har blitt for forståelsesfull overfor de vanskelige sidene ved teologien, troen og kirken. Uansett standpunkt i den diskusjonen, er fordelene med å problematisere eller betinge sine uttalelser, at det skaper kontakt med en større bredde av lesere. Lønnebos bok

inneholder en del eksempler på det motsatte, nemlig absolutte formuleringer: 1: (om bønnen «La navnet ditt helliges») «Man kan ikke begynne en uke bedre enn med det helligede navnet.» . 2: (om Maria) «Hva er mer dyrebart for en kristen enn å få velsigne og prise Jesu mor?» 3: (om Fadervår) «Dette er en bønn man aldri går trøtt av».

Ved så absolutte formuleringer som dette, som dukker opp en del steder i boken, forutsetter Lønnebo en naivitet, enighet og entusiasme som trolig gjør at en del av dagens lesere av. De to første eksemplene er ganske innholdsløse, også i den sammenhengen de står i teksten, og burde vært kuttet ut. Det siste eksempelet kunne med fordel vært problematisert. Dette handler om å skape et rom hvor ulike lesere kan være til stede med både sine gode og sine mindre gode erfaringer med bønn. Selvfølgelig kan man gå lei av Fadervår. Og selv om man går lei, er det verdt å fortsette å be.

Det er i det hele tatt en svakhet ved denne boken at den gir for lite rom for ulike erfaringer. Alt blir litt vel naivt og fromt. Naivitet er sentralt i kristen tro: «Vær ikke bekymret», «Den som ikke tar imot Guds rike som et lite barn...». Men Jesu oppfordring til ikke å bekymre seg, gir mening nettopp fordi bekymringene så lett henger med på

lasset i hverdagen. Og oppfordringen om å ta imot Guds rike som et lite barn, gir mening fordi det overalt er en vanlig tanke at barn må bli som voksne. Den som snakker om å ikke bekymre seg uten å sette ord på mulige bekymringer, og den som ikke snakker om barnets møte med Guds rike i kontrast til den voksne, skusler bort muligheten til å sette budskapet i kontakt med de sammensatte livene hver og en av oss lever. Her er det en merkbar forskjell mellom Bønnens hage og bror Roger av Taizés bønnebok «I alle ting en stille glede», hvor det igjen og igjen settes ord på hvor liten og hvor utfordret kristen tro og praksis ofte er.

Alt i alt er det altså en del utfordringer ved bruken av denne boken i dag. Det kan samtidig innvendes at disse utfordringene ikke er så viktige, rett og slett fordi boken skal føre leseren inn i en hage, ikke inn i et saksfelt. For velvillige lesere kan nok denne boken gi en ny og mer sanselig opplevelse av bønn. For den som savner en rytme og et fast kveldsritual i fastetiden, kan denne boken være god å bruke. Men for den leser som er kritisk og reflekterende, og som ikke synes det er så lett å legge denne siden bort, vil boken trolig oppleves som for generell, luftig, kontaktløs og lite problematiserende.

LUTHERS TESER

FREM MOT 500 ÅRET FOR LUTHERS TESER TRYKKER NYTT NORSK
KIRKEBLAD SAMTLIGE TESER I DE KOMMENDE BLADER.

1. Naar vor mester og herre Jesus Kristus siger: «Gjør bod» osv., saa vil han, at hans troendes hele liv paa jorden skal være en stadig eller uophørlig bod.
2. Og dette ord kan eller skal ikke forstaaes om bodens sakrament, det vil sige om skriftemaal og fyldestgjørelse, som sker ved præste-embedet.
3. Dog vil han dermed ikke alene have forstaat den indvortes bod, ja den indvortes bod er til ingen ting, er ingen bod, naar den ikke virker udvortes til paa enhver maade at dræbe kjødet.
4. Derfor varer angren og sorgen over synden, det vil sige, sand bod, ligesaa lenge, som en har mishag til sig selv, nemlig til udgangen af dette og indgangen i det evige liv.